

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΥ

ΤΜΗΜΑ ΛΟΓΙΣΤΙΚΗΣ & ΧΡΗΜΑΤΟΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ

**Πρόγραμμα Μεταπτυχιακών Σπουδών στη Διοίκηση και τον
Χρηματοοικονομικό Σχεδιασμό για στελέχη του Δημοσίου και
Ιδιωτικού Τομέα**

Executive MBA in Financial Planning

Μεταπτυχιακή Διατριβή

Η επίδραση της πανδημίας (Covid-19) στις χρηματιστηριακές αγορές

Δέσποινα Γκούβα

Επιβλέπων Καθηγητής: Στέφανος Γιακουμάτος

Διατριβή υποβληθείσα στο Τμήμα Λογιστικής & Χρηματοοικονομικής του Πανεπιστημίου Πελοποννήσου. Η παρούσα διατριβή αποτελεί μέρος των απαιτήσεων για την απόκτηση του Μεταπτυχιακού Διπλώματος στη Διοίκηση και τον Χρηματοοικονομικό Σχεδιασμό για στελέχη του Δημοσίου και Ιδιωτικού Τομέα

Καλαμάτα, [Ιούνιος 2022]

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΥ
ΤΜΗΜΑ ΛΟΓΙΣΤΙΚΗΣ & ΧΡΗΜΑΤΟΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ

**Πρόγραμμα Μεταπτυχιακών Σπουδών στη Διοίκηση και τον
Χρηματοοικονομικό Σχεδιασμό για στελέχη του Δημοσίου και
Ιδιωτικού Τομέα**

Executive MBA in Financial Planning

Τριμελής Εξεταστική Επιτροπή

Στέφανος Γιακουμάτος (Επιβλέπων)

Καθηγητής, Τμήμα Λογιστικής & Χρηματοοικονομικής,

Πανεπιστήμιο Πελοποννήσου

Βασίλης Μπαμπαλός

Επίκουρος καθηγητής, Τμήμα Λογιστικής & Χρηματοοικονομικής,

Πανεπιστήμιο Πελοποννήσου

Μαρία Ελένη Αγοράκη

Επίκουρος καθηγήτρια, Τμήμα Λογιστικής & Χρηματοοικονομικής,

Πανεπιστήμιο Πελοποννήσου

Η Δέσποινα Γκούβα δηλώνω υπεύθυνα ότι:

- 1)** Είμαι ο κάτοχος των πνευματικών δικαιωμάτων της πρωτότυπης αυτής εργασίας και από όσο γνωρίζω η εργασία μου δε συκοφαντεί πρόσωπα, ούτε προσβάλλει τα πνευματικά δικαιώματα τρίτων.

- 2)** Αποδέχομαι ότι το Τμήμα Λογιστικής & Χρηματοοικονομικής μπορεί, χωρίς να αλλάξει το περιεχόμενο της εργασίας μου, να τη διαθέσει σε ηλεκτρονική μορφή μέσα από τη ψηφιακή Βιβλιοθήκη του Ιδρύματος, να την αντιγράψει σε οποιοδήποτε μέσο ή/και σε οποιοδήποτε μορφότυπο καθώς και να κρατά περισσότερα από ένα αντίγραφα για λόγους συντήρησης και ασφάλειας.

ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ

Με την ολοκλήρωση της παρούσας διπλωματικής μου εργασίας ολοκληρώνεται, και ένα ακαδημαϊκό ταξίδι γνώσεων χρήσιμο, για την επαγγελματική μου πορεία. Το συγκεκριμένο μεταπτυχιακό πρόγραμμα στάθηκε αντάξιο των προσδοκιών μου γεμίζοντάς με ικανοποίηση για την επιλογή μου.

Σε όλη τη διάρκεια των σπουδών μου ήταν καταλυτική η ύπαρξη ανθρώπων που συνέδραμαν ουσιαστικά για την επίτευξη αυτού του στόχου μου, συνεπώς δεν θα μπορούσα να μην ευχαριστήσω ιδιαίτερα και πρωτίστως τον επιβλέποντα καθηγητή μου κ.Στέφανο Γιακουμάτο για την πολύτιμη καθοδήγηση και βοήθεια που μου προσέφερε. Έπειτα, θα ήθελα να ευχαριστήσω τους δικούς μου ανθρώπους, που με ενθάρρυναν και με στήριξαν ώστε να πορευτώ σε αυτή την ανηφορική διαδρομή με επιτυχία και να φτάσω στον προορισμό.

Πίνακας περιεχομένων

Περίληψη.....	V
Abstract	VI
Εισαγωγή.....	1
Κεφάλαιο 1 – Η πανδημία του κορωνοϊού.....	3
1.1 Οι ορισμοί των βασικών εννοιών.....	3
1.2 Η ισπανική γρίπη.....	4
1.3 Οι επιπτώσεις του κορωνοϊού	5
1.4 Οι μακροοικονομικές επιπτώσεις της πανδημίας.....	7
Κεφάλαιο 2 – Μέτρα κατά της πανδημίας	10
2.1 Οι επιδράσεις της πανδημίας στην παγκόσμια οικονομία	10
2.2 Οι μικρές επιχειρήσεις την εποχή της πανδημίας	11
2.3 Οι ευκαιρίες για τις επιχειρήσεις.....	14
2.4 Μέτρα κατά της Covid-19 στη Μ. Βρετανία	15
2.5 Μέτρα κατά της Covid-19 στην Ελλάδα.....	19
Κεφάλαιο 3 – Βιβλιογραφική επισκόπηση	23
Κεφάλαιο 4 - Εμπειρική ανάλυση.....	30
4.1 Το δείγμα της έρευνας.....	30
4.2 Τα υποδείγματα παλινδρόμησης	34
Κεφάλαιο 5 – Συμπεράσματα και προτάσεις	39
5.1 Συζήτηση.....	39
5.2 Συμπεράσματα από την εμπειρική ανάλυση	41
5.3 Προτάσεις για μελλοντική έρευνα	42
Βιβλιογραφία.....	44

Περίληψη

Σε μια εποχή όπου όλα είναι συνδεδεμένα μεταξύ τους, η επίδραση που έχει μία υγειονομική κρίση ξεπερνάει κατά πολύ τον τομέα της υγείας και επηρεάζει εξίσου την κοινωνία και την οικονομία. Η πανδημία του κορωνοϊού είχε ως αποτέλεσμα την κατακόρυφη πτώση των χρηματιστηριακών δεικτών, ειδικά στις χώρες που αντιμετώπισαν τα μεγαλύτερα προβλήματα.

Η παρούσα διπλωματική έχει ως στόχο να αναλύσει την επίδραση των ανακοινώσεων για τον ημερήσιο αριθμό κρουσμάτων και θανάτων από Covid-19, στα χρηματιστήρια της Ελλάδας και της Μεγάλης Βρετανίας. Για να επιτευχθεί ο στόχος αυτός, συλλέξαμε τα ημερήσια στοιχεία από τον Μάρτιο του 2020, μέχρι και τον Φεβρουάριο του 2022 και πραγματοποιήσαμε αναλύσεις παλινδρόμησης, ούτως ώστε να διαπιστωθεί η ένταση και η σημαντικότητα των σχέσεων μεταξύ των μεταβλητών.

Τα αποτελέσματα της εμπειρικής ανάλυσης ανέδειξαν τις ομοιότητες και τις διαφορές μεταξύ των δύο χωρών. Συγκεκριμένα, κατά την περίοδο που αναλύεται, αποδεικνύεται ότι δεν υφίσταται πλέον η αρνητική σχέση μεταξύ ανακοινώσεων αύξησης των κρουσμάτων και πτώσης των χρηματιστηριακών δεικτών για καμία από τις δύο χώρες. Αντίθετα, στη Μεγάλη Βρετανία συνεχίζει να υπάρχει αρνητική συσχέτιση των δεικτών με τον αριθμό ημερήσιων θανάτων από Covid-19.

Τα αποτελέσματα έρχονται σε αντίθεση με τα ευρήματα της διεθνούς βιβλιογραφίας και ειδικά για τη Μεγάλη Βρετανία, ανατρέπουν τα αποτελέσματα των ερευνών που πραγματοποιήθηκαν τους πρώτους μήνες της πανδημίας, θεμελιώνοντας έτσι τη σημαντικότητα του χρονικού ορίζοντα για την επίδραση της πανδημίας αφού αποδεικνύεται ότι όσο απομακρυνόμαστε από την απαρχή της πανδημίας, τόσο μικρότερη είναι η επίδραση που αυτή έχει στην οικονομική ζωή μιας χώρας.

Λέξεις κλειδιά: Covid-19, Χρηματιστήριο, Μ. Βρετανία, Ελλάδα.

Abstract

At a time when everything is interconnected, the impact of a health crisis far outweighs the health sector and affects society and the economy alike. The coronavirus pandemic has resulted in a sharp drop in stock indices, especially in the countries with the biggest problems.

The present dissertation aims to analyze the effect of the announcements on the daily number of cases and deaths from Covid-19, on the stock exchanges of Greece and Great Britain. To achieve this goal, we collected daily data from March 2020 to February 2022 and performed regression analyzes to determine the intensity and importance of the relationships between the variables.

The results of the empirical analysis highlighted the similarities and differences between the two countries. Specifically, during the period under review, it turns out that there is no longer a negative relationship between the announcements of rising cases and falling stock indices for either country. In contrast, in the UK there is still a negative correlation between the indicators and the number of daily deaths from Covid-19.

The results contradict the findings of the international literature and especially for Great Britain, subvert the results of the research carried out in the first months of the pandemic, thus establishing the importance of the time horizon for the impact of the pandemic as it turns out that the further away we move from the beginning of the pandemic, the smaller is the impact it has on the economic life of a country.

Keywords: Covid-19, Stock-exchange, Great Britain, Greece

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Η επίδραση της πανδημίας του κορωνοϊού στην παγκόσμια οικονομία ήταν δραματική, ιδιαίτερα κατά την πρώτη περίοδο της έξαρσης των κρουσμάτων. Η COVID-19 που ξεκίνησε από την περιοχή Γουχάν της Κίνας και εξαπλώθηκε μέσα σε πολύ σύντομο χρονικό διάστημα σε όλο ουσιαστικά τον κόσμο, δημιούργησε τεράστια προβλήματα στην παγκόσμια οικονομία. Η πολύ εύκολη μετάδοση μέσω του αέρα για τη συγκεκριμένη ασθένεια, και η έλλειψη αντισωμάτων από τη συντριπτική πλειοψηφία του παγκόσμιου πληθυσμού, δημιούργησε τις συνθήκες για μία δραματική πανδημία η οποία προκάλεσε έναν τεράστιο αριθμό θυμάτων σχεδόν σε όλον τον κόσμο.

Στην παρούσα διπλωματική επιδιώκεται μία ανάλυση της σχέσης μεταξύ της μεταβολής των κρουσμάτων και των θανάτων σε καθημερινή βάση από τον κορωνοϊό και δεικτών του χρηματιστηρίου της Ελλάδας και της Μεγάλης Βρετανίας. Στόχος είναι να αποτυπωθούν τυχόν σημαντικές σχέσεις μεταξύ των μεταβλητών αυτών, τόσο ως προς την ένταση, όσο ως προς και τη φορά της σχέσης αυτής. Για την εμπειρική ανάλυση συλλέχθηκαν δεδομένα από τον Γενικό Δείκτη των δύο χρηματιστηρίων, αλλά και τους δείκτες μεγάλης κεφαλαιοποίησης και μικρής και μεσαίας κεφαλαιοποίησης, ούτως ώστε να διαπιστωθεί αν υπήρξε σημαντική διαφορά στα αποτελέσματα ανάλογα με το μέγεθος της εταιρείας η οποία συμμετέχει στο χρηματιστήριο.

Σύμφωνα με τα αποτελέσματα της εμπειρικής ανάλυσης, η αρνητική σχέση που έχει αποτυπωθεί στη διεθνή βιβλιογραφία ότι υφίσταται μεταξύ χρηματιστηρίου και COVID-19, αποδεικνύεται για τη Μεγάλη Βρετανία αλλά μόνο στην περίπτωση των ημερήσιων θανάτων, ενώ για τα κρούσματα η σχέση είναι μεν στατιστικά σημαντική αλλά με θετικό πρόσημο σε όλους τους συντελεστές. Τα αποτελέσματα αυτά, επιβεβαιώθηκαν τόσο από τα υποδείγματα με τα πρωτογενή δεδομένα, όσο και με τους λογαρίθμους των δεδομένων. Αντίθετα, στην περίπτωση της Ελλάδας υπήρξε μόνο μία στατιστικά σημαντική και αρνητική συσχέτιση και αφορούσε τη σχέση του δείκτη μεγάλης κεφαλαιοποίησης και των νέων θανάτων για τα λογαριθμημένα δεδομένα.

Τα αποτελέσματα αυτά έρχονται σε αντίθεση με τα ευρήματα της διεθνούς βιβλιογραφίας, αλλά εξηγούνται από τον διαφορετικό χρονικό ορίζοντα τον οποίο έχουμε επιλέξει στην παρούσα διπλωματική και ο οποίος είναι από τον Μάρτιο του 2020 έως και τον Φεβρουάριο του 2022. Κατά συνέπεια, στο χρονικό διάστημα αυτό, οι δυο χώρες που εξετάζονται έχουν σε πολύ μεγάλο βαθμό επιστρέψει στην κανονικότητα και συνεπώς έτσι είναι πιθανόν να

δικαιολογούνται και οι διαφοροποιήσεις σε σχέση με άλλες έρευνες που έχουν πραγματοποιηθεί στο παρελθόν.

Στο πρώτο κεφάλαιο της διπλωματικής παρουσιάζουμε τις βασικές έννοιες που σχετίζονται με την πανδημία και τα στοιχεία της κρίσης η οποία προσομοιάζει περισσότερο από οποιαδήποτε άλλη αυτήν του κορωνοϊού, την ισπανική γρίπη.

Στο δεύτερο κεφάλαιο αναλύονται οι επιδράσεις της πανδημίας στην παγκόσμια οικονομία και ιδιαίτερα στις μικρές επιχειρήσεις αλλά αναφέρονται και οι ευκαιρίες που γεννιούνται κατά την περίοδο αυτή για τους επιχειρηματίες. Επιπλέον παρουσιάζονται εν συντομία τα μέτρα που υιοθετήθηκαν από τις κυβερνήσεις της Ελλάδας και της Μεγάλης Βρετανίας για την ανάσχεση της πανδημίας.

Στο τρίτο κεφάλαιο πραγματοποιείται μία εκτενής βιβλιογραφική επισκόπηση, όπου παρουσιάζονται πολλές έρευνες που έχουν πραγματοποιηθεί πάνω στο θέμα της συσχέτισης της πανδημίας με την οικονομία των χωρών και διατυπώνονται οι συνηθέστερες μέθοδοι που χρησιμοποιούνται για την ανάλυση αυτής της σχέσης.

Στο τέταρτο κεφάλαιο παρουσιάζονται τα αποτελέσματα της εμπειρικής ανάλυσης τόσο με περιγραφική στατιστική, όσο και μέσω της ανάλυσης παλινδρόμησης η οποία επιλέχθηκε.

Τέλος, στο πέμπτο κεφάλαιο παρουσιάζονται τα συμπεράσματα από την εμπειρική ανάλυση της παρούσας διπλωματικής καθώς και ορισμένες προτάσεις για μελλοντικές έρευνες.

Κεφάλαιο 1 – Η πανδημία του κορωνοϊού

1.1 Οι ορισμοί των βασικών εννοιών

Ο όρος πανδημία περιλαμβάνεται από τις λέξεις «παν» και «δήμος» και χρησιμοποιείται από τους ειδικούς για να περιγράψουν το γεγονός της εξάπλωσης μιας επιδημίας παγκοσμίως, πλήττοντας πολλούς ανθρώπους. Η ασθένεια αυτή για να θεωρηθεί ως πανδημία, πρέπει να είναι μεταδοτική και δεν είναι απαραίτητο να είναι θανατηφόρα (Βακαλοπούλου, 2020).

Όταν λέμε χρηματιστήριο εννοούμε μια επίσημη και οργανωμένη αγορά στο οποίο γίνονται χρηματιστηριακές συναλλαγές (δικαιοπραξίες). Εμπορεύονται κυρίως μετοχικές αξίες, δικαιώματα αγοράς μετοχών, δικαιώματα προτίμησης (Rights), χρεόγραφα ιδιωτικών και δημοσίων εταιρειών κ.α. Η τιμή των συγκεκριμένων χρεογράφων, καθορίζεται από τη προσφορά και τη ζήτηση των επενδυτών. Το χρηματιστήριο θεωρείται ότι είναι ο βασικότερος μοχλός ανάπτυξης της οικονομίας μιας χώρας και είναι ένας τρόπος διοχέτευσης των αποταμιεύσεων από τις πλεονασματικές στις ελλειμματικές μονάδες (Εγχειρίδιο Κεφαλαιαγοράς Κύπρου, 2022). Ο χρηματιστηριακός δείκτης είναι ένας δείκτης που μετρά την απόδοση μιας χρηματιστηριακής αγοράς σε μια δεδομένη χώρα. Είναι ένα υποσύνολο του χρηματιστηρίου, το οποίο βοηθά τους επενδυτές να συγκρίνουν τα τρέχοντα επίπεδα τιμών με τις προηγούμενες τιμές για τον υπολογισμό της απόδοσης της αγοράς. Υπάρχουν διάφορα στατιστικά μοντέλα για τον υπολογισμό των χρηματιστηριακών δεικτών (Verma et al., 2021).

Η έννοια του χρηματιστηρίου πάρθηκε από την Γαλλία του 12ου αιώνα, όπου οι αυλικόι ασχολούνταν με τη διαχείριση και τη ρύθμιση των χρεών των αγροτικών κοινοτήτων για λογαριασμό των τραπεζών. Οι συγκεκριμένοι αυλικόι, λόγω ότι συναλλάσσονταν με χρέη, θα μπορούσαν να ονομαστούν και οι πρώτοι μεσίτες. Ο ιστορικός Lodovico Guicciardini περιέγραψε πως στα τέλη του 13ου αιώνα στη Μπριζ, οι έμποροι αγαθών συγκεντρώνονταν σε μια πλατεία της αγοράς στην οποία ήταν ένα πανδοχείο που ανήκε στην οικογένεια Van der Beurze. Το 1409, η τοποθεσία ονομάστηκε Brugse Beurse, θεσμοθετώντας τις άτυπες συναντήσεις των εμπόρων. Η ιδέα εξαπλώθηκε γρήγορα στη Φλάνδρα και τις γειτονικές χώρες και άνοιξε σύντομα στη Γάνδη και το Ρότερνταμ ένας ανάλογος χώρος «Beurzen». Οι διεθνείς έμποροι και οι Ιταλοί τραπεζίτες, οι οποίοι συμμετείχαν στη Μπριζ από τις αρχές του 13ου αιώνα, χρησιμοποίησαν ανάλογους τόπους στην χώρα τους. Πρώτα οι Ιταλοί, αλλά σύντομα και οι Γάλλοι, οι Γερμανοί, οι Ρώσοι, οι Τσέχοι, οι Σουηδοί, οι Δανοί και οι Νορβηγοί δημιούργησαν τέτοιες τοποθεσίες στις χώρες τους.

Στα μέσα του 13ου αιώνα, οι Βενετοί τραπεζίτες άρχισαν να εμπορεύονται κρατικούς τίτλους, ενώ το 1351 η βενετική κυβέρνηση απαγόρευσε τη διάδοση φημών που αποσκοπούσαν την μείωση της τιμής των κρατικών κεφαλαίων. Τον 14^ο αιώνα, οι τραπεζίτες στην Πίζα, στη Βερόνα, στη Γένοβα και στη Φλωρεντία άρχισαν επίσης να συναλλάσσονται με κρατικούς τίτλους. Αυτό ήταν δυνατό μόνο επειδή επρόκειτο για ανεξάρτητες πόλεις-κράτη που δεν διοικούσαν από Δούκα αλλά από ένα συμβούλιο πολιτών, οι οποίοι είχαν επιρροή. Οι ιταλικές εταιρείες ήταν οι πρώτες που εξέδωσαν μετοχές. Τον 16^ο αιώνα, το παράδειγμα των ιταλικών εταιρειών το ακολούθησαν εταιρείες στην Αγγλία και στις Κάτω Χώρες. Τότε εμφανίστηκε η ανώνυμη εταιρεία, που οι μετοχές της ανήκουν από κοινού στους μετόχους.

Το 1602 ιδρύθηκε η Ολλανδική Εταιρεία Ανατολικής Ινδίας, η οποία ήταν η πρώτη μετοχική εταιρεία που απέκτησε απόθεμα πάγιου κεφαλαίου. Για το λόγο αυτό, οι συνεχείς συναλλαγές των μετοχών της εταιρείας πραγματοποιήθηκαν στο Χρηματιστήριο του Άμστερνταμ. Στην αγορά του Άμστερνταμ εμφανίστηκε την εποχή εκείνο ένα έντονο εμπόριο διαφόρων παραγώγων, όπως τα *repos*.

Πλέον υπάρχουν χρηματιστήρια σε όλες τις αναπτυγμένες και τις αναπτυσσόμενες χώρες του κόσμου, με τα μεγαλύτερα να είναι στις ΗΠΑ, στην Ιαπωνία, στην Μεγάλη Βρετανία, στην Κίνα, στην Γαλλία, στη Γερμανία, στην Ολλανδία κ.τ.λ. (World-exchanges, 2011).

1.2 Η ισπανική γρίπη

Η ισπανική γρίπη άρχισε και κορυφώθηκε το 1918 και συνέχισε ως το 1920. Το ποσοστό θνησιμότητας που σχετίζονται με τη γρίπη σε 48 χώρες ήταν 2,1% , δηλαδή σκότωσε περίπου 40 εκατομμύρια ανθρώπους από τον παγκόσμιο πληθυσμό εκείνης της εποχής. Η ισπανική γρίπη, όπως ονομάστηκε, εμφανίστηκε σε τρία κύρια κύματα (Barro et al, 2020):

- Το πρώτο κύμα ήταν την άνοιξη του 1918
- Το δεύτερο που ήταν το πιο θανατηφόρο, από τον Σεπτέμβριο του 1918 έως τον Φεβρουάριο του 1919
- Το τρίτο κύμα κράτησε ως το υπόλοιπο του 1919

Το 1920, υπήρξε και ένα τέταρτο κύμα, το οποίο εμφανίστηκε σε ορισμένες μόνο χώρες. Αυτό βασίστηκε στην αερομεταφερόμενη μόλυνση του τύπου H1N1, του ιού της γρίπης τύπου Α. Τα δυο πρώτα αρχικά κύματα της πανδημίας συνέπεσαν με το τελευταίο έτος του Α' Παγκοσμίου Πολέμου και αυτό το γεγονός βοήθησε στην εξάπλωση της μόλυνσης, εξαιτίας του

συνωστισμού των στρατευμάτων στις μεταφορές, συμπεριλαμβανομένων των μετακινήσεων μεγάλης κλίμακας ανάμεσα στις χώρες. Ένα ασυνήθιστο χαρακτηριστικό ήταν η υψηλή θνησιμότητα μεταξύ νεαρών ενηλίκων χωρίς να υπάρχουν προηγούμενες ιατρικές παθήσεις. Το μοτίβο αυτό είχε μεγαλύτερες οικονομικές επιπτώσεις από ό,τι έχει μια ασθένεια με συγκρίσιμη θνησιμότητα που ισχύει κυρίως για τους ηλικιωμένους και τους πολύ νέους (Barro et al., 2020).

Η ισπανική γρίπη σκότωσε αρκετούς διάσημους, ανάμεσα στους οποίους ήταν ο κοινωνιολόγος Μαξ Βέμπερ, ο Φρέντερικ Τραμπ, που ήταν ο παππούς του προηγούμενου Προέδρου των ΗΠΑ κ.α. Όμως υπήρχαν και διάσημοι που ασθένησαν από την ισπανική γρίπη και κατάφεραν να επιβιώσουν όπως ο Walt Disney, ο Ισπανός βασιλιάς Αλφόνσο ΙΓ', ο αρχηγός της Γαλλίας Georges Clemenceau και του Ηνωμένου Βασιλείου David Lloyd και άλλοι. Το αξιοσημείωτο είναι ότι η ασθένεια επηρέασε σοβαρά τον Πρόεδρο των ΗΠΑ Woodrow Wilson, του οποίου η εξασθένηση πιθανότατα είχε σημαντικό αρνητικό αντίκτυπο στις διαπραγματεύσεις της Συνθήκης των Βερσαλλιών το 1919. Έτσι, ίσως οι σκληροί όροι που επιβλήθηκαν στη Γερμανία σε αυτή τη συνθήκη οδήγησαν τελικά στον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο. Αν ισχύει αυτό το γεγονός τότε η πανδημία της ισπανικής γρίπης μπορεί να προκάλεσε έμμεσα τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο (Barro et al., 2020).

1.3 Οι επιπτώσεις του κορωνοϊού

Η ασθένεια Covid-19 εμφανίστηκε τον Δεκέμβριο του 2019 στη Γουχάν της Κίνας και κηρύχθηκε πανδημία από τον WHO στις 11 Μαρτίου 2020. Η θανατηφόρα αυτή ασθένεια έπληξε και συνεχίζει να πλήττει παγκοσμίως τις οικονομίες με μείωση ή παύση της παραγωγής, με μείωση της διανομής και αύξησης του εγκλεισμού των πολιτών, γεγονός που αύξησε την οικονομική αβεβαιότητα (Baker et al., 2020; Huang, et al. 2021). Η πρώτη χώρα που έπληξε η πανδημία ήταν η Κίνα και οι συνέπειες της ήταν τεράστιες τόσο στην οικονομία, όσο και στη ζωή των ανθρώπων. Το κυριότερο μέτρο που πάρθηκε για τον περιορισμό ή ακόμα και τη διακοπή της πανδημίας, ήταν η εισαγωγή του πλήρους αποκλεισμού των μεγάλων πόλεων και ο περιορισμός των ταξιδιών, κάτι που γενικά επηρεάζει τις βιομηχανικές επιχειρήσεις και τα χρηματιστήρια (Bahrini and Filfilan, 2020).

Στο χρονικό διάστημα του ενός μηνός, η ασθένεια πήρε τη μορφή επιδημίας προκαλώντας μεγάλο αριθμό θανάτων. Ως το Ιούλιο του 2020, η πανδημία συγκλόνισε τον κόσμο, αφού εξαπλώθηκε σε περισσότερες από 190 χώρες, συμπεριλαμβανομένων όλων των πολιτειών των ΗΠΑ (Lu et al., 2020; Zhou et al., 2020). Στις αρχές του Μαρτίου, η πανδημία επεκτάθηκε από

την Κίνα στην Ευρώπη, ιδιαίτερα στην Ιταλία, και μέχρι τον Απρίλιο του 2020, η προσοχή στράφηκε στις Ηνωμένες Πολιτείες, όπου ο αριθμός των μολύνσεων αυξήθηκε (Li et al., 2020). Με βάση τα στοιχεία από τις 22 Απριλίου του 2020, περισσότερα από 4,6 εκατομμύρια άνθρωποι ελέγχθηκαν με αποτέλεσμα να βρεθούν πάνω από 2,7 εκατομμύρια θετικοί και με 182.740 ανθρώπους να πεθαίνουν λόγω της ασθένειας (Verma et al, 2021).

Η πανδημία συνοδεύτηκε από μεγάλες οικονομικές καταστροφές για τον δυτικό κόσμο, συμπεριλαμβανομένης της Νότιας Αμερικής, της Ευρώπης, της Αυστραλίας, και των ασιατικών οικονομιών όπως της Κίνας, κάτι που ήταν παρόμοιο με την Μεγάλη Ύφεση του 1929. Η διαφορά είναι ότι η Μεγάλη Ύφεση ήταν ενδογενής, αποτέλεσμα των λανθασμένων αποφάσεων των παραγόντων της αγοράς, των χρηματιστών και των τραπεζιτών, ενώ η πανδημία Covid-19 είναι μία εξωγενής κρίση που επηρεάζει την πραγματική οικονομία. Επιπλέον, τα καθημερινά θετικά κρούσματα και οι θάνατοι ανάγκασαν την κυβέρνηση της Κίνας να προτείνει μια σειρά αποτελεσματικών μέτρων για την υγεία, συμπεριλαμβανομένων των πλήρων περιορισμών που επικράτησαν και που διατάραζαν τους επιχειρηματικούς κύκλους και την οικονομία της Κίνας (Gao et al., 2021; Huo και Qiu, 2020). Στην Κίνα, το πλήρες lockdown ανέστειλε όλες τις δημόσιες συγκοινωνίες, τα σχολεία, τα ταξίδια και οι δημόσιες συγκεντρώσεις απαγορεύτηκαν (Huo και Qiu, 2020). Η χρηματιστηριακή αγορά, η οποία αποτελεί το κρίσιμο κομμάτι κάθε οικονομίας, επηρεάστηκε αρνητικά.

Η πανδημία της Covid-19 έφερε στα παγκόσμια χρηματιστήρια μεγάλες αβεβαιότητες (Ozili και Arun, 2020; Contessi και De Pace, 2020). Παγκοσμίως, οι περισσότεροι χρηματιστηριακοί δείκτες παρουσίασαν τις μεγαλύτερες ημερήσιες μειώσεις που έχουν καταγραφεί, ενώ όλοι οι κλάδοι επηρεάστηκαν (Vasiu, 2020). Οι Contessi και De Pace (2020) έκαναν μια μελέτη στην οποία το αποτέλεσμα έδειξε στατιστικές ενδείξεις μετάδοσης αστάθειας από το χρηματιστήριο της Κίνας σε όλες τις άλλες αγορές. Η χρονική περίοδος που χρησιμοποίησαν ήταν από το Φεβρουάριο ως τον Απρίλιο του 2020. Οι Ozili και Arun (2020) ανέφεραν ότι στις 24 Φεβρουαρίου του 2020, οι δέκα μεγαλύτερες εταιρείες στις ΗΠΑ έχασαν σημαντικά χρηματικά ποσά από τους λογαριασμούς τους. Ο Fernandes (2020) στην μελέτη του ανέλυσε την τάση του χρηματιστηρίου των ΗΠΑ και έδειξε ότι τον Μάρτιο του 2020 έπεσε κάτω από το 30%. Στη συνέχεια ο Fernandes (2020) μελέτησε την εξέλιξη άλλων μεγάλων οικονομιών του κόσμου και ανέφερε ότι οι επιδόσεις των χρηματιστηρίων του Ηνωμένου Βασιλείου, της Γερμανίας, της Βραζιλίας και της Κολομβίας ήταν ακόμη χειρότερες από τις επιδόσεις που καταγράφηκαν στο χρηματιστήριο των ΗΠΑ. Οι μειώσεις έφτασαν στο 37% στο χρηματιστήριο του Ηνωμένου Βασιλείου, στο 33% στο αντίστοιχο της Γερμανίας, στο 48% για το χρηματιστήριο της Βραζιλίας και στο 47% στο χρηματιστήριο της Κολομβίας.

1.4 Οι μακροοικονομικές επιπτώσεις της πανδημίας

Στους μήνες που ακολούθησαν το αρχικό ξέσπασμα, όλες οι κυβερνήσεις έσπευσαν να κατανοήσουν τις επιπτώσεις της Covid-19 στην οικονομία τους και αναζητούν τις καλύτερες λύσεις για μια γρήγορη ανάκαμψη της οικονομίας τους. Η πανδημία έχει εξαπλωθεί περίπου σε όλο τον κόσμο. Τα επιδημιολογικά μοντέλα έχουν ανταποκριθεί για να προβλέψουν την τάση της επιδημίας και τα πιθανά σενάρια για όλον τον πλανήτη (Ferguson et al., 2020).

Είναι σημαντικό να τονιστεί ότι τα μοντέλα αυτά παρουσιάζουν μεγάλο ενδιαφέρον, αλλά δεν λαμβάνουν υπόψη τις οικονομικές επιπτώσεις της πανδημίας στο μέλλον των χωρών και στην οικονομική ανάπτυξη. Επιπλέον, μαζί με τις αποφάσεις για την υγεία, είναι απαραίτητο να υπάρχει μεγάλη οικονομική υποστήριξη για να μπορέσει να βγει ο πλανήτης από αυτή την πανδημία με τις καλύτερες συνθήκες, με τις ελάχιστες μακροοικονομικές συνέπειες και το μικρότερο κόστος. Τα συνεχόμενα lockdowns των πολιτών και των οικονομικών δραστηριοτήτων θα έχουν επίδραση στις μακροοικονομικές μεταβλητές, ειδικά στην απασχόληση, την κατανάλωση και την παραγωγή (Firano και Fatine, 2020).

Στην έρευνα τους οι Firano, και Fatine (2020) έδειξαν ότι τα lockdowns είναι πιθανό να μειώσουν την κατανάλωση, την απασχόληση και την παραγωγή, μειώνοντας έτσι την εξάπλωση της πανδημίας, που θα πρέπει να μετρηθεί με τον αριθμό των θανάτων. Επιπλέον, αυτές οι αποφάσεις για lockdowns θα οδηγήσουν σε σημαντική οικονομική ύφεση, αφού η πανδημία έχει επιπτώσεις τόσο στην προσφορά όσο και στη ζήτηση. Η επίδραση της προσφοράς οφείλεται στο γεγονός ότι η επιδημία εκθέτει τους εργαζόμενους ανθρώπους στον ιό. Το ανθρώπινο δυναμικό ανταποκρίνεται σε αυτόν τον κίνδυνο μειώνοντας την προσφορά εργασίας του. Το αποτέλεσμα της ζήτησης είναι ότι η πανδημία εκθέτει στον ιό άτομα που αγοράζουν καταναλωτικά αγαθά. Οι άνθρωποι ανταποκρίνονται σε αυτόν τον κίνδυνο μειώνοντας την κατανάλωσή τους. Τα αποτελέσματα της προσφοράς και της ζήτησης δημιουργούν μια σημαντική ύφεση (Martin et al, 2020). Όσο αφορά, την πολιτική από την πλευρά της κυβέρνησης που πρέπει να ληφθεί υπόψη, είναι η απόφαση για lockdown που οδηγεί σε μείωση των ωρών εργασίας και κατ' επέκταση της παραγωγικής ικανότητας. Αυτό οδηγεί σε μείωση των οικονομικών αλληλεπιδράσεων που παράγουν πλούτο και επιτρέπουν την κυκλοφορία του κεφαλαίου. Η απόφαση αυτή επιδεινώνει την ύφεση, αλλά αυξάνει την ευημερία του πληθυσμού μέσω της μείωσης των συνολικών θανάτων που σχετίζονται με την πανδημία (Firano και Fatine, 2020).

Σε εθνικό επίπεδο, οι αρχές εφάρμοσαν ταξιδιωτικές απαγορεύσεις, το lockdown και μέτρα προσωρινού κλεισίματος διαφόρων κλάδων της οικονομίας με σκοπό την πρόληψη της εξάπλωσης της νόσου (Devi et al., 2020). Η σοβαρότητα της κατάστασης έγινε αισθητή σε διάφορους τομείς όπως είναι ο τουρισμός, η φιλοξενία, τα ταξίδια, ο αθλητισμός, το περιβάλλον, η υγεία, η εκπαίδευση κ.α., προκαλώντας, τελικά, συρρίκνωση του ΑΕΠ. Οι Chowdhury et al. (2021) έδειξαν ότι ο αριθμός των ημερών καραντίνας και ο αριθμός των νέων ασθενών με Covid-19, οι περιορισμοί στην εσωτερική μετακίνηση και οι διεθνείς ταξιδιωτικοί περιορισμοί επηρέασαν τις χρηματιστηριακές τιμές.

Οι Ozili και Agun, (2020) στην μελέτη τους έδειξαν ότι η Federal Reserve ακολούθησε μια πολιτική που ήταν επιτυχής στην τόνωση της ανάπτυξης της οικονομίας. Στην νομισματική πολιτική της προκάλεσε υποτίμηση του δολαρίου ΗΠΑ που στήριξε την εξωτερική ανταγωνιστικότητα της οικονομίας των ΗΠΑ.

Στο διεθνές οικονομικό πλαίσιο, ένας τομέας που έλαβε μεγάλη προσοχή ήταν η επίδραση της αστάθειας της τιμής του αργού πετρελαίου στη χρηματιστηριακή αγορά. Η τιμή του αργού πετρελαίου αντιπροσωπεύει ένα σημαντικό βαρόμετρο για τις οικονομίες, καθώς οι αλλαγές στην τιμή του μπορεί να επηρεάσουν τους βασικούς δείκτες των χωρών. Επιπλέον, η πανδημία της Covid-19 προκάλεσε αύξηση της αβεβαιότητας στον ανθρώπινο δυναμικό και οι επιδράσεις της στην αγορά πετρελαίου και στο χρηματιστήριο είναι πρωτόγνωρες. Οι Zhang και Hamori (2021), αναλύοντας την εξέλιξη της αγοράς αργού πετρελαίου και της χρηματιστηριακής αγοράς των ΗΠΑ, της Ιαπωνίας και της Γερμανίας μεταξύ Ιανουαρίου και Σεπτεμβρίου 2020, διαπίστωσαν ότι παρόλο που οι αγορές του αργού πετρελαίου και των μετοχών επέστρεφαν σταδιακά στο φυσιολογικό, η οικονομική κατάσταση παρέμεινε ασταθής στην πανδημία της Covid-19.

Η ανασφάλεια της εργασίας είναι μια ανησυχία που έχουν σχεδόν όλοι οι εργαζόμενοι παγκοσμίως. Ο τομέας της εργασίας είναι όπως πάντα στο έλεος των οικονομικών παραγόντων. Τα θέματα εργασίας και απασχόλησης βρίσκονται πλέον στην κορυφή της ατζέντας λόγω των καταστροφικών επιπτώσεων της πανδημίας στις παγκόσμιες οικονομίες. Το μέγεθος της οικονομικής καταστροφής κόβει την ανάσα. Σύμφωνα με μία ανάλυση για την Covid-19 και τον κόσμο της εργασίας, η Διεθνής Οργάνωση Εργασίας (ILO) προέβλεψε ότι η κρίση θα εξαλείψει στο δεύτερο τρίμηνο του 2020 το 6,7% των ωρών εργασίας παγκοσμίως. Αυτό το ποσοστό ισοδυναμεί με 195 εκατομμύρια εργαζόμενους πλήρους απασχόλησης. Στις ΗΠΑ, που αναφέρθηκε σε πολλές μελέτες σαν το επίκεντρο της Covid -19 στον κόσμο, η πανδημία ήταν ιδιαίτερα καταστροφική όσον αφορά την εργασία και την απασχόληση. Από τα μέσα του

Μαρτίου του 2020 κατατέθηκαν 30 εκατομμύρια αιτήσεις για επιδόματα ανεργίας (Tennant, 2021).

Ο Guy Ryder που είναι ο γενικός διευθυντής της Διεθνούς Οργάνωση της Εργασίας είπε ότι «οι εργαζόμενοι και οι επιχειρήσεις αντιμετωπίζουν μεγάλη καταστροφή, τόσο στις ανεπτυγμένες όσο και στις αναπτυσσόμενες οικονομίες», και ότι «πρέπει να προχωρήσουμε γρήγορα, αποφασιστικά και μαζί. Τα σωστά, επείγοντα μέτρα, θα μπορούσαν να κάνουν τη διαφορά μεταξύ επιβίωσης και κατάρρευσης». Σύμφωνα με τον γενικό διευθυντή, προβλέπονται μεγάλες μειώσεις στην απασχόληση στα Αραβικά κράτη (προβλεπόμενο ποσοστό ανεργίας 8,1% που ισοδυναμεί με 5 εκατομμύρια εργαζόμενους πλήρους απασχόλησης), στην Ευρώπη (προβλεπόμενο ποσοστό ανεργίας 7,8% ή 12 εκατομμύρια εργαζόμενοι πλήρους απασχόλησης) και στην Ασία και στον Ειρηνικό (προβλεπόμενο ποσοστό ανεργίας 7,2 %, ή 125 εκατομμύρια εργαζόμενοι πλήρους απασχόλησης). Επιπλέον, πολύ μεγάλες απώλειες αναμένονται σε διαφορετικές εισοδηματικές ομάδες και ειδικά στις χώρες ανώτερου μεσαίου εισοδήματος (Tennant,2021).

Παγκοσμίως, δύο (2) δισεκατομμύρια άνθρωποι εργάζονται ανασφάλιστοι, κυρίως σε αναδυόμενες και αναπτυσσόμενες οικονομίες. Οι άνθρωποι αυτοί βρίσκονται σε ιδιαίτερο κίνδυνο. Το 2020, η αύξηση της παγκόσμιας ανεργίας εξαρτήθηκε ουσιαστικά από τις μελλοντικές εξελίξεις και τα μέτρα πολιτικής. Υπάρχει μεγάλος κίνδυνος το πραγματικό παγκόσμιο ποσοστό ανεργίας στο τέλος του έτους του 2020, να ήταν σημαντικά υψηλότερο από τις αρχικές προβλέψεις της Διεθνούς Οργάνωση της Εργασίας (Tennant, 2021).

Η πανδημία επηρέασε όλες τις παγκόσμιες οικονομίες και γι' αυτό πρέπει να ενισχυθούν σε κάθε χώρα σε διαφορετικό βαθμό. Σήμερα, εν μέσω μιας κρίσης υγείας, οι χώρες αρχίζουν να άρουν τους περιορισμούς, προκειμένου να επιδιώξουν τη βέλτιστη κυκλοφορία των πόρων και να περιορίσουν τα εμπόδια στην κυκλοφορία του χρήματος. Γενικά, όλες οι χώρες επιδιώκουν να βελτιστοποιήσουν την ισορροπία μεταξύ υγείας και οικονομικής ευημερίας, κάτι που είναι πολύ δύσκολο (Firano και Fatine, 2020).

Κεφάλαιο 2 – Μέτρα κατά της πανδημίας

2.1 Οι επιδράσεις της πανδημίας στην παγκόσμια οικονομία

Η ασθένεια COVID-19 προκάλεσε τεράστιο αντίκτυπο στις χρηματοπιστωτικές αγορές σε όλο τον κόσμο, ιδιαίτερα στους πρώτους μήνες που ο ιός εμφανίστηκε στη δυτική Ευρώπη. Παρατηρήθηκαν δραματικές αντιδράσεις στην πανδημία κατά την έξαρση του ιού και οι οικονομικοί δείκτες των μεγάλων χρηματιστηριακών δεικτών στον κόσμο κατέγραψαν μεγάλες απώλειες λόγω της πανδημίας. Τα στατιστικά στοιχεία δείχνουν ότι ο δείκτης MSCI World, που περιλαμβάνει μετοχές από 23 ανεπτυγμένες χώρες και 24 αναδύομενες αγορές, έχασε το 10,7% της τιμής του μεταξύ 23 Ιανουαρίου και 6 Μαρτίου 2020. Την ίδια περίοδο, ο δείκτης STOXX Europe 600, ο οποίος περιλαμβάνει μετοχές 600 εταιρειών από 17 ευρωπαϊκές χώρες, παρουσίασε πτώση άνω του 12%. Την ίδια περίπου πτώση κατέγραψε και ο δείκτης CSI 300, ο οποίος περιλαμβάνει τις 300 μεγαλύτερες μετοχές στην κινεζική αγορά μετοχών Κατηγορίας A, την ίδια περίοδο. Στις Ηνωμένες Πολιτείες, τα επίπεδα μεταβλητότητας του 2020 ανταγωνίζονταν ή ξεπερνούσαν αυτά που παρατηρήθηκαν τελευταία φορά τον Οκτώβριο του 1987 και Δεκέμβριο του 2008 και, πριν από αυτά, στα τέλη του 1929 και στις αρχές της δεκαετίας του 1930 (Baker et al., 2020). Στις 18 Μαρτίου, ο δείκτης S&P500 σημείωσε πτώση 27% σε σχέση με το περασμένο έτος, ο γερμανικός DAX υποχώρησε 38% και ο ιαπωνικός Nikkei ήταν μειωμένος κατά 29% (Bahrini & Filfilan, 2020). Στο τέλος Φεβρουαρίου 2020, οι χρηματιστηριακές αγορές του Συμβουλίου Συνεργασίας του Κόλπου (GCC), σημείωσαν τη μεγαλύτερη μηνιαία πτώση τους σε τέσσερα χρόνια λόγω της αύξησης των κρουσμάτων κορωνοϊού στην περιοχή. Ο δείκτης MSCI του GCC υποχώρησε κατά 7,3% κατά τη διάρκεια του μήνα, η μεγαλύτερη πτώση από τον Ιανουάριο του 2016. Ο δείκτης QE του Κατάρ (-9,1%) σημείωσε τη μεγαλύτερη πτώση κατά τη διάρκεια του συγκεκριμένου μήνα, ακολουθούμενη από το Tadawul της Σαουδικής Αραβίας (-7,5%) και του Δείκτη Χρηματοοικονομικής Αγοράς (DFM) (-4,9%) του Ντουμπάι. Η κατάσταση της χρηματιστηριακής αγοράς επιδεινώθηκε περαιτέρω τον Μάρτιο λόγω της αύξησης των κρουσμάτων COVID-19 σε συνδυασμό με την κατά 25% πτώση των τιμών του πετρελαίου, η μεγαλύτερη πτώση μιας ημέρας από τον πόλεμο του 1991 στον Κόλπο (Bahrini & Filfilan, 2020).

Την επόμενη χρονική περίοδο, τα χρηματιστήρια σε πολλές περιοχές κινούνται ανοδικά ή καθοδικά, ανάλογα με τα νέα της COVID-19 και τα σχετικά μέτρα ελέγχου ή πακέτα τόνωσης που εφαρμόζει η κυβέρνηση, όπως π.χ. άμεση δημοσιονομική στήριξη ή μείωση των επιτοκίων, μεταξύ άλλων (Ashraf, 2020). Αυτές οι δραματικές αλλαγές έχουν προκαλέσει το ενδιαφέρον

πολλών ερευνητών σε όλο τον κόσμο. Ως εκ τούτου, ένας αυξανόμενος αριθμός μελετών έχουν διεξαχθεί πρόσφατα με στόχο την ανάλυση των επιπτώσεων της επιδημίας COVID-19 σε διάφορες οικονομικές αγορές σε όλο τον κόσμο.

2.2 Οι μικρές επιχειρήσεις την εποχή της πανδημίας

Οι μικρές επιχειρήσεις αποτελούν τη ραχοκοκαλιά οποιασδήποτε οικονομίας και με το ξέσπασμα της πανδημίας, η προστασία τους έχει γίνει πιο σημαντική από ποτέ. Στην Αιθιοπία από τη στιγμή που εμφανίστηκε το πρώτο κρούσμα πανδημίας, η κυβέρνηση έχει λάβει διάφορα δυναμικά υγειονομικά και οικονομικά μέτρα για να μετριάσει τις επιπτώσεις της. Οι μικρές επιχειρήσεις είναι αναγνωρισμένες από την κυβέρνηση σαν το μοχλό για την οικονομική ανάπτυξη και τη δημιουργία θέσεων εργασίας. Όμως, την εποχή της πανδημίας οι περισσότερες από αυτές τις επιχειρήσεις αντιμετωπίζουν δυσκολίες στο να επιβιώσουν (Ethiopian press agency, 2020).

Με βάση την έκθεση αξιολόγησης του ONE UN Ethiopia (2020), το μεγαλύτερο μέρος της Αφρικής μαζί με την Αιθιοπία, είναι αδύνατο να αποφύγουν τις άμεσες και έμμεσες επιπτώσεις της πανδημίας και της συνακόλουθης παγκόσμιας κρίσης. Από την αρχή της πανδημίας, οι επιπτώσεις της ανάπτυξης ήταν ήδη έντονα αισθητές. Για το λόγο αυτό, είναι ζωτικής σημασίας να γίνει κατανοητό το μέγεθος, η φύση και το βάθος των κοινωνικών και οικονομικών επιπτώσεων, για να γίνει η κατάλληλη και αποτελεσματική πολιτική σε εθνικό, περιφερειακό ή παγκόσμιο επίπεδο. Οι μικρές επιχειρήσεις στην Αφρική και γενικά στις χώρες, αντιμετωπίζουν ορισμένες σημαντικές προκλήσεις στη διάρκεια και μετά την πανδημία. Η μακροοικονομική κατάσταση είναι δυσμενής, εμφανής στην επιβράδυνση, τον κίνδυνο δυσχέρειας του χρέους, τα χαμηλά επίπεδα κινητοποίησης εγχώριων πόρων, τον υψηλό πληθωρισμό, την υψηλή ανεργία, ιδίως ανάμεσα στους νέους που προσπαθούσαν να βρουν ευκαιρίες σε μια οικονομία με χαμηλά αποθέματα συναλλάγματος και με σημαντική πίεση στη συναλλαγματική ισοτιμία. Οι κοινωνικές αναταραχές, που δημιουργήθηκαν από τα μακροχρόνια ζητήματα οδήγησαν σε συγκρούσεις, απώλειες ζωών και περιουσιακών στοιχείων. Οι μικρές και οι μεσαίες επιχειρήσεις όχι μόνο διαδραματίζουν ζωτικό ρόλο στην παροχή ευκαιριών απασχόλησης, αλλά συμβάλλουν επίσης στην κοινωνικοοικονομική ανάπτυξη της χώρας, έχοντας το ρόλο του μεσολαβητή για τη μετάβαση σε μια βιομηχανική κοινωνία. Ενώ ορισμένες επιχειρήσεις λαμβάνουν μέτρα για να προστατευτούν ή σταματούν τα σχέδιά τους για ανάπτυξη, άλλες στρέφονται σε άλλους κλάδους μετρώντας την τοπική ζήτηση ακόμη και σαν ευκαιρία.

Στην μελέτη που έκανε ο Fairlie (2020) ανέφερε ότι οι περιορισμοί της κοινωνικής απόστασης και οι μετατοπίσεις των καμπυλών ζήτησης λόγω της υγείας και της οικονομίας από την Covid-19 θα οδηγήσει στο κλείσιμο πολλών μικρών επιχειρήσεων αλλά τα στοιχεία ήταν ακόμα πολύ πρώιμα. Η μελέτη του δίνει την πρώτη ανάλυση των επιπτώσεων της πανδημίας στον αριθμό των ενεργών μικρών επιχειρήσεων στις Ηνωμένες Πολιτείες, χρησιμοποιώντας εθνικά αντιπροσωπευτικά δεδομένα από την Έρευνα Τρέχοντος Πληθυσμού του Απριλίου 2020. Ο αριθμός των ενεργών ιδιοκτητών επιχειρήσεων στις Ηνωμένες Πολιτείες μειώθηκε κατά 3,3 εκατομμύρια ή 22% κατά την κρίσιμη περίοδο 2 μηνών από τον Φεβρουάριο έως τον Απρίλιο 2020. Η μείωση των ενεργών ιδιοκτητών επιχειρήσεων ήταν η μεγαλύτερη που έχει καταγραφεί και οι απώλειες στην επιχειρηματική δραστηριότητα έγιναν αισθητές σε σχεδόν όλες οι βιομηχανίες. Οι Αφρό-αμερικανικές επιχειρήσεις επλήγησαν ιδιαίτερα, σημειώνοντας πτώση της επιχειρηματικής δραστηριότητας κατά 41%. Η δραστηριότητα των ιδιοκτητών επιχειρήσεων Latinx μειώθηκε κατά 32%, και η δραστηριότητα των ιδιοκτητών επιχειρήσεων στην Ασία μειώθηκε κατά 26%. Οι προσομοιώσεις δείχνουν ότι οι συνθέσεις του κλάδου έθεσαν εν μέρει αυτές τις ομάδες σε υψηλότερο κίνδυνο με απώλειες της επιχειρηματικής δραστηριότητας. Οι μετανάστες ιδιοκτήτες επιχειρήσεων παρουσίασαν σημαντικές απώλειες στην επιχειρηματική δραστηριότητα τους της τάξης του 36%. Οι γυναίκες ιδιοκτήτριες επιχειρήσεων επηρεάστηκαν επίσης δυσανάλογα με μείωση της επιχειρηματικής δραστηριότητας τους κατά 25%. Στη συνέχιση της μελέτης του Fairlie (2020) κατά τη διάρκεια του Μαΐου και του Ιουνίου, ο αριθμός των ενεργών ιδιοκτητών επιχειρήσεων παρέμεινε μειωμένος κατά 15% και 8%, αντίστοιχα. Οι συνεχιζόμενες απώλειες τον Μάιο και τον Ιούνιο και οι μερικές ανακάμψεις από τον Απρίλιο έγιναν αισθητές στους περισσότερους κλάδους. Τα ευρήματα αυτά στη δραστηριότητα των μικρών επιχειρήσεων έχουν σημαντικές επιπτώσεις στην πολιτική, στις απώλειες εισοδήματος και στην μελλοντική οικονομική ανισότητα.

Η μελέτη έδειξε επίσης ότι, οι περισσότερες μεγάλες βιομηχανίες αντιμετώπισαν μεγάλες μειώσεις στον αριθμό των ενεργών ιδιοκτητών επιχειρήσεων τον Απρίλιο του 2020, με μόνη εξαίρεση τη γεωργία. Εξαιτίας της πανδημίας, οι κλάδοι της οικονομικής δραστηριότητας όπως οι κατασκευές, τα εστιατόρια, τα ξενοδοχεία, οι μεταφορές και οι επιχειρήσεις που προσφέρουν υπηρεσίες, αντιμετώπισαν μεγάλη μείωση στον αριθμό των ενεργών ιδιοκτητών επιχειρήσεων. Ο Μάιος και ο Ιούνιος του 2020 έφεραν μερική ανάκαμψη για τους περισσότερους κλάδους.

Στην μελέτη της έρευνας του, ο Fairlie (2020) πήρε τα δεδομένα CPS που χρησιμοποιούνται από το Γραφείο Στατιστικών Εργασιών (BLS) για την παρακολούθηση του ποσοστού ανεργίας για την μελέτη καθοριστικών παραγόντων πάνω στην ιδιοκτησία των επιχειρήσεων. Τα δεδομένα CPS καταγράφουν την τρέχουσα εργασιακή δραστηριότητα του ιδιοκτήτη της επιχείρησης και

αν αυτός ο ιδιοκτήτης λειτουργεί εκείνη τη στιγμή την επιχείρηση. Με αυτόν τον τρόπο, ο αριθμός των ενεργών ιδιοκτητών επιχειρήσεων μπορεί να αποτυπωθεί στα δεδομένα, αλλά δεν αποτυπώνει αν πρόκειται για προσωρινό ή μόνιμο κλείσιμο επιχειρήσεων. Οπότε, πολλοί από τους ανενεργούς ιδιοκτήτες επιχειρήσεων είναι πιθανό να έκλεισαν οριστικά τις επιχειρήσεις τους με την παράταση της Covid-19. Επίσης, τα συνεχόμενα lockdown προκάλεσαν προβλήματα στις μικρές επιχειρήσεις, λόγω ότι έχουν σαν αποτέλεσμα την απώλεια εισοδήματος των ιδιοκτητών.

Οι πρώτες εκτιμήσεις των επιπτώσεων της Covid-19 στις μικρές επιχειρήσεις από τα δεδομένα CPS του Απριλίου 2020 έδειξαν ότι οι απώλειες κατανεμήθηκαν σε δημογραφικές ομάδες και σε όλους τους τύπους επιχειρήσεων, ενώ καμία ομάδα δεν ήταν απρόσβλητη από τις αρνητικές επιπτώσεις των εντολών των κυβερνήσεων για κοινωνική αποστασιοποίηση και έφεραν μεταβολές στην καμπύλη ζήτησης. Ο κάθε μήνας αδράνειας έχει αντίκτυπο στα έσοδα και στα κέρδη των εργαζομένων και των ιδιοκτητών των μικρών επιχειρήσεων (Fairlie, 2020).

Με βάση μια έρευνα για την κρίση και τις μικρομεσαίες επιχειρήσεις που έγινε σε πενήντα πέντε τέτοιου είδους επιχειρήσεις, διαπιστώθηκε ότι οι περισσότερες από τις δημοσιεύσεις επικεντρώνονται στα οικονομικά ζητήματα σε ποσοστό 51%, τη στρατηγική σε ποσοστό 41% και το θεσμικό περιβάλλον σε ποσοστό 8% (Eggers, 2020). Επιπλέον, με βάση την έρευνα που διεξήχθη μετά την οικονομική κρίση του 2004–2012 σχετικά με την επιχειρηματική κουλτούρα και την ποικιλομορφία της γνώσης των μικρών επιχειρήσεων στο Ηνωμένο Βασίλειο (Bishop, 2019), ο Kuckertz et al (2020) υποστήριξε ότι η επαρκής επιχειρηματική ανταπόκριση δεν μπορεί να αντιμετωπιστεί με βραχυπρόθεσμα μέτρα, ενώ χρειάζεται μια συνεχής πολιτική, υπογραμμίζοντας τη σημασία της εξέτασης της χρονικής προοπτικής της κρίσης. Οι Kuckertz et al. (2020) σε μια ποιοτική έρευνα που έκαναν σχετικά με την επίδραση της πανδημίας σε δεκαέξι νεοφυείς επιχειρήσεις στη Γερμανία, μελετάνε τον τρόπο με τον οποίο οι καινοτόμες νεοφυείς επιχειρήσεις αντιμετωπίζουν το lockdown και τις πιο αποτελεσματικές πολιτικές. Το συμπέρασμα από αυτή την έρευνα είναι ότι πολλές νεοφυείς επιχειρήσεις αναπτύσσουν με ανθεκτικότητα τις νέες συνθήκες και μετατρέπουν τις αντιξοότητες που προκαλούνται από την κρίση σε ευκαιρία. Οι Kuckertz et al. (2020) πιστεύουν ότι οι επιχειρηματίες που επιδεικνύουν ευελιξία στα επιχειρηματικά τους μοντέλα είναι πιθανό να έχουν πρόσβαση σε ευρύτερες αναδυόμενες ευκαιρίες. Το συμπέρασμα αυτά από την έρευνα τους δείχνει τις χρονικές πτυχές της κρίσης που απαιτούν περαιτέρω διερεύνηση.

2.3 Οι ευκαιρίες για τις επιχειρήσεις

Όπως είδαμε η πανδημία έχει αυξανόμενο αντίκτυπο στις τοπικές οικονομίες και την παγκόσμια οικονομία. Οι φόβοι γύρω από τις απρόβλεπτες επιπτώσεις της πανδημίας έχουν ήδη επηρεάσει σημαντικά τις μεγαλύτερες οικονομίες του κόσμου και πολλοί οικονομολόγοι προβλέπουν ότι θα ακολουθήσει ύφεση στην παγκόσμια οικονομία (GDA, 2020). Μια κρίση, όπως είναι η πανδημία Covid-19 απειλεί τη λειτουργία και την απόδοση μιας επιχείρησης (Boin, 2009; Comfort, 2002; Williams et al., 2017). Για τη σωστή διαχείριση μιας κρίσης, η προετοιμασία είναι απαραίτητη και λίγες νεοφυείς επιχειρήσεις θα είχαν προετοιμαστεί για μια κρίση τόσο μεγάλη όσο αυτή της πανδημίας. Οι μελέτες που έχουν γίνει για την ανθεκτικότητα στο πλαίσιο της επιχειρηματικότητας και των κρίσεων επικεντρώνονται κυρίως στην περίοδο πριν από την κρίση και στις δεξιότητες ή τους πόρους που οι επιχειρηματίες και οι οργανισμοί αναπτύσσουν για να αντισταθούν ή να προσαρμοστούν σε κρίσεις (Bullough et al., 2014; Doern et al, 2019). Γενικά, τα ειδικά χαρακτηριστικά των καινοτόμων νεοφυών επιχειρήσεων θα πρέπει να τους επιτρέπουν να είναι καλύτερα προετοιμασμένες για να αντιμετωπίσουν την κρίση της πανδημίας από τους άλλους τύπους εταιρειών. Η καινοτομία προϋποθέτει την ανθεκτικότητα, καθώς οι καινοτόμες επιχειρήσεις τείνουν να προβλέπουν συνεχώς και να προσαρμόζονται σε ένα ευρύ φάσμα κρίσεων (Linnenluecke, 2017). Όμως, οι εταιρείες δεν αναγνωρίζουν πάντα την πραγματική απειλή που συνεπάγεται μια πιθανή κρίση (Muñoz et al., 2019) ενώ η πλειονότητα των νεοφυών επιχειρήσεων δεν ήταν προετοιμασμένες για την πανδημία. Οι μικρές επιχειρήσεις είναι ευάλωτες σε διακοπόμενες ταμειακές ροές, στην έλλειψη πρόσβασης σε κεφάλαια, έχουν σοβαρά προβλήματα υποδομής κ.α. (Runyan, 2006).

Οι ιδρυτές των νεοσύστατων επιχειρήσεων ανέφεραν ότι στην πανδημία το οικονομικό κλίμα δεν είναι ευνοϊκό για την καινοτομία. Οι βασικοί εταίροι, οι πελάτες και οι επενδυτές είναι αφοσιωμένοι στην αντιμετώπιση της κρίσης και η αβεβαιότητα για το πως θα εξελιχθεί η κρίση αποθαρρύνει κάθε νέο πειραματισμό. Στις περιπτώσεις που οι νεοφυείς επιχειρήσεις αναγκάζονται να αναπτύσσονται δύσκολα, σε συνδυασμό με τα εμπόδια που έχουν στην πρόσβαση της χρηματοδότησης τους, μπορεί να επηρεαστούν αρνητικά στις μελλοντικές αναπτυξιακές τους εξελίξεις. Στην έρευνα που έκαναν οι Kuckertz et al. (2020) οι ερωτηθέντες ήξεραν ότι οι αντιξοότητες που προκύπτουν από την κρίση μπορούν να δημιουργήσουν ευκαιρίες και απειλές, λόγω ότι δημιουργούν μια εξωτερική πίεση για προσαρμογή. Οι νεοσύστατες επιχειρήσεις ανέφεραν ότι αναγκάστηκαν να αναλάβουν εναλλακτική δράση και να υιοθετήσουν εναλλακτική συμπεριφορά. Οι ερωτηθέντες ανέφεραν ότι οι εταιρείες τους έπρεπε να προσαρμόσουν ξαφνικά την οργανωτική τους υποδομή, καθώς οι διαδικασίες παραγωγής αξίας βρίσκονται σε αναμονή και οι αλυσίδες εφοδιασμού επηρεάζονται από την κρίση.

Παράλληλα, μερικοί ιδιοκτήτες ανέφεραν ότι οι επιχειρήσεις τους δεν επηρεάστηκαν από την κρίση της Covid-19, είτε επειδή οι επιχειρήσεις τους ήταν σχετικές με τις κρίσεις, είτε λόγω του ότι οι εταιρείες είχαν λάβει μέτρα πριν από την κρίση που ενισχύουν την ανθεκτικότητα (Williams et al, 2017), παρόλο που αυτή η ανθεκτικότητα πιθανότατα θα είναι χρονικά περιορισμένη (Kuckertz et al., 2020).

Η ανθεκτικότητα είναι μια βασική έννοια στη διαχείριση των επιχειρηματικών κρίσεων γιατί όχι μόνο περιγράφει την ικανότητα μιας επιχείρησης να συνεχίσει να λειτουργεί κατά τη διάρκεια μιας κρίσης, αλλά εξετάζει επίσης ποιοι πόροι είχαν συσσωρευτεί πριν από μια κρίση και στη συνέχεια αναπτύχθηκαν σε αυτήν κατά τη διάρκεια της κρίσης (Williams et al, 2017). Η διαχείριση κρίσεων χρησιμοποιείται για την ενίσχυση της ανθεκτικότητας και είναι θέμα υψίστης σημασίας στη διάρκεια της κρίσης Covid-19. Η διαχείριση των κρίσεων χρησιμοποιείται για την ελαχιστοποίηση των επιπτώσεων μιας κρίσης και σε περίπτωση που τα καταφέρουν μπορεί να αποκαταστήσουν γρήγορα τη λειτουργικότητα στις εταιρείες που υποφέρουν από τις επιπτώσεις των διαταραγμένων ή εξασθενημένων συστημάτων (Williams et al, 2017). Στη βιβλιογραφία οι λίγες μελέτες για τη διαχείριση των κρίσεων στην έρευνα για την επιχειρηματικότητα αξιολογούν κυρίως τις ενέργειες που κάνουν οι επιχειρηματίες ή οι οργανισμοί για να μετριάσουν τις πιθανές αρνητικές συνέπειες μιας κρίσης (Doern et al, 2019), μεταξύ των οποίων είναι οι αλλαγές στις πωλήσεις, στο μάρκετινγκ και στις πρακτικές απασχόλησης. Ειδικότερα, οι μικρές επιχειρήσεις τείνουν να υπερέχουν στην προσαρμοστικότητα και την ευελιξία (Smallbone et al, 2012). Οι ανθεκτικοί επιχειρηματίες είναι εκείνοι που θα δημιουργήσουν αλλαγές και ευκαιρίες με τους διαθέσιμους πόρους της εποχής, κάνοντας μια σημαντική αποτελεσματική αρχή (Kuckertz et al., 2020).

2.4 Μέτρα κατά της Covid-19 στη Μ. Βρετανία

Στην αρχή της πανδημίας, η κυβερνητική προσέγγιση, με την υποστήριξη των επιστημόνων της, ήταν να προσπαθήσει να διαχειριστεί την κατάσταση πετυχαίνοντας την ανοσία της αγέλης που θα την αποκτούσαν οι κάτοικοι της Μεγάλης Βρετανίας με μόλυνση από τον Covid-19. Αυτό οδήγησε σε καθυστέρηση της εισαγωγής του πρώτου lockdown, γεγονός που στοίχισε χιλιάδες ζωές. Η βρετανική κυβέρνηση περίμενε πολύ καιρό για να επιβάλει το lockdown στις πρώτες ημέρες της πανδημίας Covid-19, χάνοντας την ευκαιρία να περιορίσει την ασθένεια και οδηγώντας σε χιλιάδες περιττούς θανάτους. Η συντηρητική κυβέρνηση του πρωθυπουργού

Μπόρις Τζόνσον διέταξε το lockdown μόνο όταν η Εθνική Υπηρεσία Υγείας της Βρετανίας κινδύνευσε να κατακλυστεί από τις αυξανόμενες μολύνσεις (Associated Press, 2021).

Η κυβέρνηση της Αγγλίας εστίασε από νωρίς στα εμβόλια σαν την τελική διέξοδο από την πανδημία και αποφάσισε να επενδύσει στην ανάπτυξη εμβολίων. Αυτές οι αποφάσεις οδήγησαν στο επιτυχημένο πρόγραμμα εμβολιασμού της Βρετανίας, στο οποίο σχεδόν το 80% των ατόμων 12 ετών και άνω έχουν εμβολιαστεί πλήρως (Associated Press, 2021).

Ένα άλλο μέτρο που έθεσε η Αγγλία ήταν το πρόγραμμα Taste and Trace της κυβέρνησης. Το μέτρο αυτό οδήγησε σε αποτυχία, καθώς η αργή, αβέβαιη απόδοση του, οδήγησε την Μεγάλη Βρετανία να καθυστερήσει την απάντηση της στην πανδημία. Το NHS Test and Trace Service (NHST&T) ιδρύθηκε τον Μάιο του 2020 ως μέρος του Υπουργείου Υγείας και Κοινωνικής Φροντίδας. Παρέχει τεστ PCR, του οποίου τα αποτελέσματα υποβάλλονται σε επεξεργασία σε εργαστήρια, κυρίως για άτομα με συμπτώματα και συσκευής πλευρικής ροής (LFD), που δίνουν αποτελέσματα σε περίπου 30 λεπτά και χρησιμοποιούνται για τον εντοπισμό ατόμων που έχουν τον ιό αλλά δεν παρουσιάζουν συμπτώματα. Σε συνεργασία με τις τοπικές αρχές έρχονται σε επαφή με άτομα που έχουν βρεθεί θετικά και με τις πρόσφατες επαφές τους για να τους συμβουλευτεί να απομονωθούν. Τους παρέχουν τηλεφωνική παρακολούθηση και υποστήριξη κατά τη διάρκεια της περιόδου αυτοαπομόνωσης. Επίσης μέσω του προγράμματος γίνονται έρευνες και αναλύσεις για παραλλαγές του ιού. Το συγκεκριμένο πρόγραμμα εκτιμάται ότι δαπάνησε 13,5 δισεκατομμύρια λίρες το 2020–2021. Μέχρι το τέλος Μαΐου 2021, είχε στείλει 691 εκατομμύρια δοκιμές πλευρικής ροής, αλλά είχαν καταγραφεί αποτελέσματα μόνο για 96 εκατομμύρια, δηλαδή του 14% από αυτές. Στις 24 Μαρτίου 2021, η κυβέρνηση ανακοίνωσε ότι το πρόγραμμα θα αποτελεί μέρος της νεοσύστατης Υπηρεσίας Ασφάλειας Υγείας του Ηνωμένου Βασιλείου. Το πρόγραμμα δεν πέτυχε τον κύριο στόχο του που ήταν να σπάσουν οι αλυσίδες μετάδοσης της Covid-19 έτσι ώστε να επιτρέψει στους ανθρώπους να επιστρέψουν σε έναν πιο φυσιολογικό τρόπο ζωής. Όμως, από τα τέλη Οκτωβρίου 2020, η Αγγλία έχει δύο εθνικά lockdown και ο αριθμός των κρουσμάτων έχει αυξηθεί δραματικά. Η παραλλαγή Delta έγινε το κυρίαρχο στέλεχος στο Ηνωμένο Βασίλειο εντός τεσσάρων εβδομάδων από τη στιγμή που αναγνωρίστηκε ως παραλλαγή του Covid-19. Δεν είναι γνωστό κατά πόσο βοήθησε το πρόγραμμα, γιατί οι συνεχιζόμενες ελλείψεις στη συλλογή δεδομένων του προγράμματος σημαίνει ότι εξακολουθεί να μην δίνει πλήρη εικόνα της απόδοσής του (UK Parliament, 2021).

Στον εργασιακό τομέα τα μέτρα που πήραν οι Βρετανοί ήταν (UK Health Security Agency, 2022):

- Να ενθαρρύνουν τον εμβολιασμό
- Να αερίζεται συχνά ο εργασιακός χώρος
- Να διατηρούν καθαρό τον χώρο εργασίας τους
- Δεν απαιτείται οι εργαζόμενοι να αναφέρουν κρούσματα λοιμώξεων του αναπνευστικού στο χώρο εργασίας στην τοπική ομάδα δημόσιας υγείας σας. Παρόλο αυτά, εάν αντιμετωπίζουν υψηλά επίπεδα ατόμων με αναπνευστικά συμπτώματα στον χώρο εργασίας σας, η αναφορά των παραπάνω θα βοηθήσουν στη μείωση της εξάπλωσης.

Στην Μεγάλη Βρετανία ίσχυε μέχρι τις 30 Σεπτέμβριο του 2021 το πρόγραμμα διατήρησης θέσεων. Μέχρι το τέλος Ιουνίου 2021 παρείχε επιχορηγήσεις για την κάλυψη του 80% των συνήθων μισθών ενός υπαλλήλου, για ώρες που δεν εργάζεται λόγω άδειας. Η μέγιστη επιχορήγηση είναι 2.500 λίρες ανά εργαζόμενο ανά μήνα. Η επιχορήγηση μειώνεται για τον Ιούλιο του 2021 και η επιχείρηση κάλυπτε το 70% των μισθών των εργαζομένων για ώρες που δεν δούλεψαν με τη μέγιστη επιχορήγηση να είναι 2.187,50 λίρες ανά εργαζόμενο το μήνα, ενώ για τους μήνες Αύγουστο και τον Σεπτέμβριο του 2021, η επιχορήγηση κάλυπτε το 60% των μισθών των εργαζομένων για ώρες που δεν εργάστηκαν (με τη μέγιστη επιχορήγηση να είναι 1.875 λίρες ανά εργαζόμενο ανά μήνα. Ακόμη και μετά τη μείωση του επιπέδου της επιχορήγησης, οι εργοδότες πρέπει να συνεχίσουν να πληρώνουν τους εργαζόμενους τουλάχιστον το 80% των συνηθισμένων μισθών τους για να μπορούν να ενταχθούν στο πρόγραμμα (FTI Consulting, 2022).

Η οδηγία υπογραμμίζει συγκεκριμένα ότι οι εργαζόμενοι που είναι κλινικά εξαιρετικά ευάλωτοι ή έχουν ευθύνες φροντίδας ως αποτέλεσμα του ιού και δεν δύναται να εργαστούν μπορούν να απολυθούν (FTI Consulting, 2022).

Οι εργοδότες θα μπορούν να διεκδικήσουν μόνο εργαζόμενους που απολύονται είτε με καθεστώς πλήρους απασχόλησης, είτε μερικής και δεν πρέπει να κάνουν καμία εργασία για τον εργοδότη τους κατά τη διάρκεια αυτής της περιόδου εκτός από το να παρακολουθούν εκπαίδευση (FTI Consulting, 2022).

Οι εργοδότες θα πρέπει, όπως προηγουμένως, να διασφαλίσουν ότι λαμβάνονται υπόψη οι εκτιμήσεις της εργατικής νομοθεσίας και ότι θα επιτευχθεί συμφωνία για την άδεια με τους εργαζόμενους και θα τεκμηριωθεί γραπτώς ενώ παραμένουν υπεύθυνοι για την κάλυψη τυχόν

εργοδοτικών δαπανών επιπλέον των μισθών που καλύπτονται από την επιχορήγηση, όπως προσαυξήσεις μισθών, εργοδοτικές εισφορές εθνικής ασφάλισης και συνταξιοδοτικές εισφορές (FTI Consulting, 2022).

Πέρα από το πρόγραμμα διατήρησης των θέσεων εργασίας δημιουργήθηκε το «Σχέδιο Kickstart», το οποίο παρέχει στις επιχειρήσεις αποζημίωση 100% του εθνικού κατώτατου μισθού, τις συναφείς εργοδοτικές εισφορές κοινωνικής ασφάλισης και τις ελάχιστες εισφορές σύνταξης εγγραφής για νέες θέσεις εργασίας που δημιουργούνται για άτομα ηλικίας από 16 χρονών μέχρι 24 ετών, τα οποία βρίσκονται σε μακροχρόνια ανεργία. Επίσης το σχέδιο παρέχει υποστήριξη για την περίοδο πρακτικής άσκησης, παρέχοντας στους εργοδότες 1.000 λίρες ανά νέο ασκούμενο και για τις νέες θέσεις μαθητείας, παρέχοντας στους εργοδότες 2.000 λίρες ανά μαθητευόμενο που προσλαμβάνεται σε ηλικία κάτω των 25 ετών, ενώ παρέχει 1.500 λίρες όταν είναι από 25 ετών και πάνω. Το σχέδιο ίσχυε από την 1η Αυγούστου 2020 έως τις 31 Ιανουαρίου 2021 (FTI Consulting, 2022).

Στους αυτοαπασχολούμενους εργοδότες έδωσε φορολογήσιμες επιχορηγήσεις που υπολογίστηκαν με βάση τα κέρδη τριών μηνών που έχει ο αυτοαπασχολούμενος εργοδότης. Το ποσό της επιχορήγησης παραμένει στο 80% των μέσων μηνιαίων κερδών, έως 7.500 λίρες συνολικά για τον Φεβρουάριο 2021 έως τον Απρίλιο του 2021 (FTI Consulting, 2022).

Μερικά από τα μέτρα που πήραν στην Αγγλία στη διάρκεια της πανδημίας είναι (FTI Consulting, 2022):

- Προσωρινή μείωση των συντελεστών του φόρου επί της γης στους αγοραστές κατοικιών. Δημιουργήθηκαν μειωμένοι συντελεστές του φόρου επί της γης, οι οποίοι ισχύουν για τις κατοικίες που αγοράζονται από τις 8 Ιουλίου 2020 έως τις 31 Μαρτίου 2021. Σε αυτό το χρονικό διάστημα, το όριο του μηδενικού ποσοστού αυξάνεται από 125.000 λίρες σε 500.000 λίρες. Στην αγορά κατοικίας μέχρι 500.000 λίρες δεν θα πληρωθούν φόροι επί της γης και στην περίπτωση που η αγορά είναι πάνω από 500.000 λίρες οι αγοραστές έχουν μείωση φόρου 15.000 λιρών. Για την αγορά δεύτερης κατοικίας, οι ιδιοκτήτες υπόκεινται σε πρόσθετη χρέωση 3%, αλλά επωφελούνται από τη μείωση ως και 15.000 λίρες.
- Στις 22 Απριλίου 2020, η κυβέρνηση εγκαινίασε ένα νέο εργαλείο για να βοηθήσει τις επιχειρήσεις να περιηγηθούν στα διάφορα μέτρα υποστήριξης του κορωνοϊού. Το εργαλείο αυτό έχει τη μορφή ερωτηματολογίου και ανάλογα με τις απαντήσεις παρέχει κατευθύνσεις για την υποστήριξη της επιχείρησης.

- Η κυβέρνηση επέκτεινε την εφαρμογή της υπηρεσίας Time to Pay, θέτοντας διαθέσιμη μια συγκεκριμένη γραμμή βοήθειας για όλες τις επιχειρήσεις που έχουν εκκρεμείς φορολογικές υποχρεώσεις και που δυσκολεύονται να πληρώσουν εξαιτίας της πανδημίας
- Προσωρινή μείωση του ΦΠΑ στον τομέα Φιλοξενίας και Αναψυχής
- Η κυβέρνηση της Αγγλίας έδωσε στις επιχειρήσεις τη δυνατότητα να αναβάλουν την υποχρέωση ΦΠΑ για τις περιόδους που λήγουν στις 20 Φεβρουαρίου, στις 20 Μαρτίου ή στις 20 Απριλίου του 2020. Πάνω από 28 δισεκατομμύρια λίρες από ΦΠΑ αναβλήθηκαν από τις επιχειρήσεις και αρχικά ο αναβαλλόμενος ΦΠΑ θα ήταν επιστρεπτέος ως τις 31 Μαρτίου 2021. Η κυβέρνηση του Ηνωμένου Βασιλείου ανακοίνωσε ένα νέο σύστημα πληρωμής που αντί να αποπληρωθεί ο αναβαλλόμενος ΦΠΑ εφάπαξ, οι επιχειρήσεις μπορούν να πραγματοποιήσουν ως και έντεκα μικρότερες μηνιαίες πληρωμές που έπρεπε να καταβληθούν μέχρι το τέλος Ιανουαρίου 2022. Οι πληρωμές αυτές είναι άτοκες, αλλά οι επιχειρήσεις πρέπει να συμμετάσχουν στο πρόγραμμα με αίτηση από τις 23 Φεβρουαρίου 2021. Για την υποβολή της αίτησης, οι επιχειρήσεις οφείλουν να έχουν υποβάλει όλες τις δηλώσεις ΦΠΑ τα τελευταία 4 χρόνια και πρέπει να υποβάλουν μια άμεση χρέωση σαν μέρος της διαδικασίας.

2.5 Μέτρα κατά της Covid-19 στην Ελλάδα

Στις αρχές του Μαρτίου του 2020, η κυβέρνηση έθεσε το πρώτο lockdown και έλαβε τα εξής μέτρα προς τις επιχειρήσεις για να τις βοηθήσει στη διάρκεια της πανδημίας (KMPG, 2020):

- Στην αρχή της πανδημίας έδωσε παράταση έως 31.08.2020 για την καταβολή ποσών ΦΠΑ και δόσεων λοιπών βεβαιωμένων φορολογικών υποχρεώσεων πληρωτέων από 11.3.2020 έως 30.4.2020 χωρίς επιβολή κυρώσεων και χωρίς την επιβάρυνση τόκων υπερημερίας. Η είσπραξη των βεβαιωμένων φόρων που ήταν εκκρεμείς στις 11 Μαρτίου 2020 και από την 1η Απριλίου 2020 για επιχειρήσεις της δεύτερης φάσης αναστάληκε έως τις 31 Αυγούστου 2020
- Παραχώρηση έκπτωσης 25% στις δόσεις των βεβαιωμένων φορολογικών υποχρεώσεων που ήταν πληρωτέες από 30.3.2020 μέχρι τις 30.4.2020, με τον όρο ότι αυτές οι πληρωμές διευθετούνται έγκαιρα
- Προέβη σε δυνατότητα συμψηφισμού 25% του ποσού ΦΠΑ που προκύπτει από τις δηλώσεις ΦΠΑ του πρώτου τριμήνου 2020 για τα μονά βιβλία και του Μαρτίου 2020 για

τα διπλογραφικά βιβλία, με την προϋπόθεση ότι θα έχουν εξοφληθεί ολικώς μέχρι τις 30.4.2020, έναντι βεβαιωμένων φορολογικών υποχρεώσεων πάσης φύσεως που προκύπτουν από 1.5.2020 και μετά. Για τις επιχειρήσεις με διπλογραφικά βιβλία, το μέτρο ισχύει με την προϋπόθεση ότι εξοφλήθηκαν οι υποχρεώσεις του Φεβρουαρίου του 2020. Η καταβολή των υποχρεώσεων ΦΠΑ του Φεβρουαρίου δεν απαιτείται να πραγματοποιηθεί για επιχειρήσεις των οποίων η λειτουργία αναστάλη στις 26 Μαρτίου 2020.

- Έδωσε εντολή για επίσπευση των επιστροφών που εκκρεμούν από την επιστροφή του φόρου εισοδήματος και του ΦΠΑ στις επιχειρήσεις, με την προϋπόθεση ότι το συνολικό ποσό των εκκρεμών απαιτήσεων επιστροφής δεν υπερβαίνει τις 30.000 ευρώ ανά είδος φορολογίας και ανά δικαιούχο της επιστροφής. Οι εκκρεμείς υποθέσεις ελέγχου είναι αυτές για τις οποίες δεν έχει εκδοθεί ακόμη προκαταρκτικό σημείωμα προσδιορισμού φόρου.
- Μείωσε τον συντελεστή ΦΠΑ στο 6% από 24% για ορισμένα προϊόντα προσωπικής υγιεινής και αντισηπτικής χρήσης. Ο μειωμένος συντελεστής αυτός ίσχυσε μέχρι τις 31.12.2020.
- Απάλλαξε από το ΦΠΑ την προμήθεια αγαθών ή και υπηρεσιών των Ελλήνων προμηθευτών σε φυσικά πρόσωπα, επιχειρηματίες ή νομικά πρόσωπα, τα οποία στη συνέχεια δωρίζουν τέτοια αγαθά ή υπηρεσίες στο Ελληνικό Δημόσιο, με σκοπό την αντιμετώπιση της εξάπλωσης της Covid-19 σύμφωνα με το άρθρο 27 παρ. 1 του ν. 2859/2000. Προϋπόθεση για αυτές τις εξαιρέσεις είναι οι αντίστοιχες δωρεές να γίνονται αποδεκτές και να εγκρίνονται αποκλειστικά από τον Υπουργό Υγείας, χωρίς να απαιτείται η ταυτόχρονη έγκριση του Υπουργού Οικονομικών.

Η κυβέρνηση για να βοηθήσει τις επιχειρήσεις με τα δάνεια τους πραγματοποίησε τα ακόλουθα (KMPG, 2020):

- Δημιούργησε πρόγραμμα χρηματοδότησης μέσω επιστρεφόμενης προκαταβολής, όπου ίσχυε για εταιρείες με 1-500 υπαλλήλους με παρατεταμένη περίοδο επιστροφής, χαμηλό επιτόκιο και περίοδο χάριτος ενός έτους. Οι αιτούντες έπρεπε να εγγραφούν στην ηλεκτρονική πλατφόρμα της ΑΑΔΕ από 2.4.2020 μέχρι τις 21.4.2020
- Έκανε αναστολή της καταβολής δόσεων κεφαλαίου μέχρι τις 30.9.2020 για δάνεια και πιστώσεις που απέδιδαν μέχρι τις 31.12.2019. Η κάθε συστημική τράπεζα είχε το δικό της πρόγραμμα διευκόλυνσης

- Πραγματοποίησε την κάλυψη των τόκων εξυπηρετούμενων δανείων μεσαίων και μικρών επιχειρήσεων για τους μήνες Απρίλιο, Μάιο και Ιούνιο ενώ έδωσε τη δυνατότητα παράτασης του εν λόγω χρονοδιαγράμματος για δύο ακόμη μήνες
- Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή ενέκρινε την ελληνική κυβερνητική πρόταση για ενίσχυση της ρευστότητας των εταιρειών μέσω της έκδοσης νέων δανείων με εγγύηση του Ελληνικού Δημοσίου σαν κεφάλαιο κίνησης ή για επενδυτικούς σκοπούς.

Επιπλέον η κυβέρνηση έδωσε εντολή για αναστολή 75 ημέρες στην ημερομηνία πληρωμής των τίτλων των εταιρειών, δηλαδή στην πληρωμή των επιταγών, των συναλλαγματικών και των γραμματίων που ήταν πληρωτέα την περίοδο από 30.3.2020 έως 31.5.2020.

Οι επιχειρήσεις που επηρεάστηκαν άμεσα από την πανδημία εξαιρούνται από την καταβολή του 40% του ενοικίου των εμπορικών τους χώρων ή εξαιρούνται από την πληρωμή των χρηματοδοτικών μισθώσεων για τον μήνα Απρίλιο του 2020 ενώ για τις επιχειρήσεις που έκλεισαν με κρατική εντολή το μέτρο αυτό ίσχυσε και για τα ενοίκια τους για τον μήνα Μάρτιο του 2020. Η μείωση αυτή ίσχυσε και για χρηματοδοτικές μισθώσεις άλλων περιουσιακών στοιχείων που προοριζόταν να χρησιμοποιηθούν αποκλειστικά για εμπορικούς σκοπούς από τις πληγείσες επιχειρήσεις (KMPG, 2020).

Η κυβέρνηση πήρε μέτρα που σχετίζονται με την απασχόληση, όπως την αναστολή των συμβάσεων εργασίας από τους εργοδότες. Οι εταιρείες του κλάδου του τουρισμού, των αεροπορικών και θαλάσσιων μεταφορών, των χερσαίων μεταφορών επιβατών, των εστιατορίων, του πολιτισμού και του αθλητισμού καθώς και σε οποιονδήποτε άλλο κλάδο που επηρεάζεται σημαντικά με βάση τον Κώδικα Επαγγελματικής Δραστηριότητας (ΚΑΔ), είχαν το δικαίωμα να αναστείλουν ή να παρατείνουν την αναστολή των εργαζομένων τους. Στην διάρκεια της περιόδου αναστολής και για περίοδο 30 ημερών μετά τη λήξη της αναστολής, οι απολύσεις περιορίστηκαν, ενώ σε περιπτώσεις που πραγματοποιήθηκαν ήταν νομικά άκυρες. Επιπλέον, κατά τη διάρκεια των 30 ημερών μετά την περίοδο προστασίας της αναστολής, το είδος των συμβάσεων εργασίας δεν μπορούσε να τροποποιηθεί. Οι εργαζόμενοι σε αναστολή δικαιούνται αποζημίωση ειδικού σκοπού ύψους 534 ευρώ για 30 ημέρες αναστολής ή σε αναλογία σε περίπτωση που ήταν λιγότερες από 30 ημέρες και πλήρη κοινωνική ασφάλιση βάσει του συμβατικού μισθού τους. Η αποζημίωση ειδικού σκοπού είναι αφορολόγητη, ακατάσχετη, απαλλάσσεται από κατάσχεση και καλύπτεται από τον κρατικό προϋπολογισμό μαζί με τις αντίστοιχες εισφορές κοινωνικής ασφάλισης (KMPG, 2020b).

Το δεύτερο σημαντικό μέτρο που πήρε η κυβέρνηση είναι η τηλεργασία. Στην περιοχή της Αττικής, η τηλεργασία είναι υποχρεωτική για το 40% του προσωπικού των εταιρειών που, λόγω

της θέσεως που κατέχουν, μπορούν να εργαστούν εξ αποστάσεως. Αυτό το μέτρο κράτησε για όλη τη διάρκεια των lockdown από την πανδημία (UNHCR, 2022).

Στις αρχές του 2021 άρχισε ο εμβολιασμός στην Ελλάδα. Ο εμβολιασμός είναι ένας απλός, ασφαλής και αποτελεσματικός τρόπος προστασίας των ανθρώπων από βλαβερές ασθένειες. Τα εμβόλια κατά της Covid-19 προστατεύουν από τη νόσο αναπτύσσοντας μια ανοσολογική απόκριση στον ιό που προκαλεί ο κορωνοϊός. Αυτή η ανοσία βοηθά τα άτομα να καταπολεμήσουν τον ιό και με αυτό τον τρόπο προστατεύεται και ο πληθυσμός γύρω από το εμβολιασμένο άτομο, λόγω του ότι ο κίνδυνος να μολύνει άλλους ανθρώπους γύρω του μειώνεται δραματικά. Αυτό είναι ιδιαίτερα σημαντικό για τα άτομα που διατρέχουν αυξημένο κίνδυνο σοβαρής ασθένειας από τον Covid-19, όπως οι εργαζόμενοι στην υγειονομική περίθαλψη, οι ηλικιωμένοι ενήλικες και τα άτομα με υποκείμενες ιατρικές παθήσεις. Επίσης, στην Ελλάδα συνέχισαν να λαμβάνονται όλα τα μέτρα δημόσιας υγείας, όπως η σωματική απόσταση, οι μάσκες και το συχνό πλύσιμο των χεριών. Όταν ο εμβολιασμός φτάσει περίπου στο 80%, εντός της κοινότητας θα αναπτυχθεί ανοσία κατά της Covid -19 (UNHCR, 2022).

Κεφάλαιο 3 – Βιβλιογραφική επισκόπηση

Οι Li et al, (2021) μελέτησαν τη σχέση ανάμεσα στην πανδημία Covid-19 και της χρηματιστηριακής αγοράς στο Χρηματιστήριο της Σαγκάης. Η μελέτη περιλάμβανε τα ενεργά κρούσματα και τους θανάτους από Covid-19 από την 1η Απριλίου 2020 έως τις 30 Ιουλίου 2020. Στο εμπειρικό κομμάτι της έρευνας χρησιμοποίησαν ποσοτική παλινδρόμηση και τη μέθοδο των ελαχίστων τετραγώνων. Τα ευρήματα τόσο της ποσοτικής παλινδρόμησης όσο και της μεθόδου ελαχίστων τετραγώνων, δείχνουν ότι τόσο τα ενεργά κρούσματα Covid-19 όσο και οι θάνατοι μειώνουν σημαντικά τον δείκτη στο χρηματιστήριο της Σαγκάης. Όπως και οι προηγούμενες μελέτες που έγιναν με βάση το χρηματιστήριο, τα χρηματοπιστωτικά και μη χρηματοπιστωτικά ιδρύματα, η έρευνα έδειξε ότι η Covid-19 αποδείχθηκε σημαντική και για τις τρεις κατηγορίες. Όμως, οι οικονομίες με αποτελεσματικό ανθρώπινο κεφάλαιο καθώς και οι επενδύσεις σε ορισμένες μετοχές, καταφέρνουν ευκολότερα να ξεπεράσουν το σκόπελο του λιγότερο και μη εξειδικευμένου προσωπικού, ή τα προβλήματα με το μετοχικό κεφάλαιο. Από την παλινδρόμηση φαίνεται ότι ο αντίκτυπος στο χρηματιστήριο τόσο των ενεργών κρουσμάτων, όσο και των θανάτων, μειώνεται με το πέρασμα του χρόνου. Η φθίνουσα επίδραση και των δύο αυτών μεταβλητών οφείλεται στο ότι από τον Απρίλιο έως τον Ιούλιο, τα ενεργά κρούσματα και η αναλογία θανάτων μειώνονται. Επιπλέον, οι επενδυτές αλλάζουν το χαρτοφυλάκιο τους από ριψοκίνδυνες μετοχές, σε ασφαλείς τίτλους, ενώ οι εκτιμήσεις αιτιότητας στην παλινδρόμηση αναφέρουν ότι η αύξηση των κρουσμάτων και των θανάτων Covid-19 επηρεάζει σημαντικά τον δείκτη κλεισίματος του Χρηματιστηρίου της Σαγκάης (Yarovaya, et al., 2021; Rizvi et al., 2020).

Παρόμοια έρευνα έκαναν οι Bahrini και Filfilan (2020), οι οποίοι πραγματοποίησαν μια μελέτη για τον αντίκτυπο των επιβεβαιωμένων κρουσμάτων της Covid-19 και των θανάτων, στις ημερήσιες αποδόσεις των χρηματιστηριακών δεικτών στις χώρες του Συμβουλίου Συνεργασίας του Κόλπου, την περίοδο από 1 Απριλίου μέχρι τις 26 Ιουνίου 2020. Σύμφωνα με τους Bahrini και Filfilan (2020), η πανδημία της Covid-19 δεν είναι μόνο μια κρίση για τον άνθρωπο και την υγεία, αλλά αναμένεται να γίνει μια από τις πιο δαπανηρές οικονομικά πανδημίες στην πρόσφατη ιστορία. Οι οικονομικές εκθέσεις του 2020 έδειξαν ότι η πανδημία Covid-19 διαταράσσει σοβαρά την παγκόσμια οικονομία και τις χρηματοπιστωτικές αγορές. Πολλές αγορές μετοχών σε όλο τον κόσμο έχουν υποστεί μεγάλη πτώση από την αρχή της πανδημίας.

Οι Bahrini και Filfilan (2020) επίσης μελέτησαν τον αντίκτυπο της πανδημίας στις αποδόσεις των χρηματιστηρίων στις χώρες του Συμβουλίου Συνεργασίας του Κόλπου, χρησιμοποιώντας

δεδομένα που συλλέχθηκαν από το Worldometer, η οποία ανέφερε τον αριθμό των καθημερινών επιβεβαιωμένων κρουσμάτων Covid-19 και τους θανάτους από την πανδημία. Η χρονική περίοδος επιλέχθηκε με τέτοιο τρόπο ώστε όλες οι χώρες του Συμβουλίου Συνεργασίας του Κόλπου που περιλαμβάνονται στο δείγμα της έρευνας, να έχουν καταγράψει επιβεβαιωμένα κρούσματα Covid-19 και θανάτους από την πανδημία. Χρησιμοποίησαν τα δεδομένα από το Bloomberg των ημερήσιων αποδόσεων των σημαντικότερων χρηματιστηριακών δεικτών του Συμβουλίου Συνεργασίας του Κόλπου, οι οποίοι είναι:

- ADSMI στο Άμπου Ντάμπι
- BHSEASI στο Μπαχρέιν
- MSM30 στο Ομάν
- SASEIDX στη Σαουδική Αραβία
- DSM στο Κατάρ.

Εξάιρεσαν τις ημερομηνίες που τα χρηματιστήρια αυτά ήταν κλειστά όπως τα Σαββατοκύριακα και τις εθνικές αργίες. Το σύνολο δεδομένων που πήραν αποτελούταν από 315 παρατηρήσεις, που είναι αρκετές για την παραγωγή αξιόπιστων εκτιμήσεων και πραγματοποίησαν μια παλινδρόμηση. Πριν τρέξουν την παλινδρόμηση, πραγματοποίησαν μια δοκιμή σταθερότητας για όλες τις ανεξάρτητες μεταβλητές του μοντέλου. Τα συμπεράσματα από αυτήν την έρευνα δείχνουν ότι κατά τη διάρκεια της περιόδου έξαρσης του Covid-19 τα χρηματιστήρια του Συμβουλίου Συνεργασίας του Κόλπου ανταποκρίθηκαν αρνητικά και με στατιστικά σημαντικό τρόπο στην αύξηση των επιβεβαιωμένων θανάτων από την πανδημία. Όμως στην ίδια περίοδο στην έρευνα τους δεν βρήκαν καμία σημαντική ανταπόκριση των χρηματιστηρίων του Συμβουλίου Συνεργασίας του Κόλπου στην αύξηση των επιβεβαιωμένων κρουσμάτων του Covid-19. Το γεγονός αυτός δείχνει ότι οι επενδυτές στα χρηματιστήρια του Συμβουλίου Συνεργασίας του Κόλπου ανησυχούν περισσότερο για τις πληροφορίες σχετικά με τους θανάτους που προκαλούνται από τον Covid-19. Τα χρηματιστήρια την περίοδο εκείνη είχαν να αντιμετωπίσουν δυο απανωτές κρίσεις :

- Την εξάπλωση της Covid-19
- Την απότομη πτώση των τιμών του πετρελαίου

Οι Bahrini και Filfilan (2020) επίσης δοκίμασαν τη σχέση ανάμεσα στον δείκτη του αργού πετρελαίου (WTI), στη διακύμανση της μεταβλητότητας του αργού πετρελαίου, στην αστάθεια του σκληρού δείκτη αργού πετρελαίου (OVX) και στις αποδόσεις του χρηματιστηρίου στις χώρες του Συμβουλίου Συνεργασίας του Κόλπου. Το συμπέρασμα που έβγαλαν ήταν ότι η τιμή

του πετρελαίου επηρεάζει θετικά τις αποδόσεις των χρηματιστηρίων του Συμβουλίου Συνεργασίας του Κόλπου, ενώ αυτές οι αποδόσεις επηρεάζονται αρνητικά από τις τεκμαρτές διακυμάνσεις της αστάθειας στην παγκόσμια αγορά πετρελαίου.

Οι Verma et al. (2021) ανέφεραν ότι οι κορυφαίες οικονομίες του κόσμου, όπως είναι οι Ηνωμένες Πολιτείες, η Κίνα, η Ιαπωνία, η Γερμανία, το Ηνωμένο Βασίλειο, η Γαλλία, η Ινδία, η Ιταλία, η Βραζιλία και ο Καναδάς στην αρχή της πανδημίας βρίσκονταν στα πρόθυρα της πλήρους κατάρρευσης. Επιπλέον, οι χρηματιστηριακές αγορές σε όλο τον κόσμο σφυροκοπήθηκαν και οι πηγές φορολογικών εσόδων υποχώρησαν. Η πανδημία εξαιτίας της μόλυνσης και της εξάπλωσης της είχε σημαντικό αντίκτυπο στην παγκόσμια οικονομική ανάπτυξη. Στη έρευνα τους αναλύεται ο αντίκτυπος της Covid-19 στην οικονομική ανάπτυξη και στο χρηματιστήριο. Ο στόχος της ήταν να παρουσιάσει πόσο καλά συσχετίστηκε η Covid-19 με την οικονομική ανάπτυξη μέσω του ακαθάριστου εγχώριου προϊόντος, δηλαδή του ΑΕΠ. Επιπλέον, η έρευνα έλαβε υπόψη τις πέντε κορυφαίες πηγές φορολογικών εσόδων όπως ο δείκτης S&P500, το αργό πετρέλαιο, ο χρυσός, το ασήμι και το φυσικό αέριο, και τα συσχέτισε με τον κορωνοϊό. Η έρευνα τους χωριζόταν σε δύο κύρια μέρη. Το πρώτο μέρος μελετά προηγούμενες πανδημίες, ξεκινώντας με την πανδημία της γρίπης που άρχισε ένα αιώνα πριν και κλιμακώνεται με τις πανδημίες των H1N1, H5N1 και άλλων. Η έρευνα κάλυψε τις επιπτώσεις των πανδημιών σε περιοχές που παράγουν εισόδημα σε διάφορες χώρες, οι οποίες επηρεάζουν άμεσα ή έμμεσα την παγκόσμια οικονομία. Το άλλο μέρος της έρευνας αναφέρεται στην οικονομική ανάπτυξη ή στην οικονομική πτώση που συνδυάζει τη χρηματοδότηση και την οικονομία. Τα γενικά συμπεράσματα από τη μελέτη αυτών των προηγούμενων πανδημιών μπορεί να σχετίζονται με την Covid-19. Όταν μια πανδημία προκαλεί μεγάλες απώλειες ζωής και περιουσίας παγκοσμίως, ο πληθυσμός μπορεί να υποστεί τεράστια οικονομική απώλεια που μπορεί να οδηγήσει σε παρατεταμένη οικονομική ύφεση. Αυτό σημαίνει ότι παρόλο που τα μέτρα που παίρνουν οι κυβερνήσεις είναι δαπανηρά, έχουν επίσης οικονομικά οφέλη στη διατήρηση του εργατικού δυναμικού. Τα δεδομένα συλλέχθηκαν από τρεις διαφορετικές διαθέσιμες πηγές και είναι: τα δεδομένα της Covid-19 που συγκεντρώθηκαν από τον χάρτη του John Hopkins, τα δεδομένα ΑΕΠ που συγκεντρώθηκαν από το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο (ΔΝΤ), τα χρηματιστήρια, το Yahoo Finance, το BEA.gov (ένας άλλος ιστότοπος που έχει αποθηκευμένα και ταξινομημένα τα δεδομένα χρόνων) και το Bloomberg (μια ενημερωμένη πύλη που έχει τις τρέχουσες αλλαγές σαν ιστορικά δεδομένα). Τα μηνιαία δεδομένα που πήραν, τα ταξινόμησαν σε τριμηνιαία δεδομένα στο excel. Θεώρησαν ότι τα δεδομένα θα ήταν πιο χρήσιμα σε τριμηνιαία μορφή, επειδή υπήρχαν μεγάλες διαφορές σε σύγκριση με την μηνιαία μορφή. Σύμφωνα με τα αποτελέσματα των Verma et al (2021), η μέση οικονομία μειώνεται από 1,62 σε -5,45. Ο χρηματιστηριακός δείκτης S&P500 και τα άλλα περιουσιακά στοιχεία

επιηρεάζονται σε μεγάλο βαθμό κατά τη διάρκεια της κρίσης. Ο αντίκτυπος της πανδημίας στις παγκόσμιες οικονομίες θα ήταν πιο καταστροφικός μακροπρόθεσμα, εάν ο ιός κρατούσε για χρόνια.

Οι Barro et al. (2020) μελέτησαν με παλινδρομήσεις τα ετήσια δεδομένα για τους θανάτους από την ισπανική γρίπη 1918-1920 και τους θανάτους κατά τη διάρκεια του Α' Παγκοσμίου Πολέμου και τις συνέπειες στην οικονομία για το ΑΕΠ και την κατανάλωση στις χώρες. Υπάρχουν ενδείξεις ότι τα μεγάλα ποσοστά θνησιμότητας από τη γρίπη μειώνουν τις πραγματικές αποδόσεις των μετοχών και ειδικά των βραχυπρόθεσμων κρατικών λογαριασμών. Η εξάπλωση της πανδημίας του Covid-19 στις αρχές του 2020 οδήγησε παγκοσμίως σε μείωση των τιμών των μετοχών, αύξηση της αστάθειας των τιμών των μετοχών, μείωση των ονομαστικών επιτοκίων και συρρίκνωση της πραγματικής οικονομικής δραστηριότητας, που αντικατοπτρίζεται στο πραγματικό ΑΕΠ. Οι μειώσεις αυτές και η αβεβαιότητα συνδέθηκε από τους Barro et al. (2020) με την τελική κλίμακα της πανδημίας, μετρούμενη από τον αριθμό των ατόμων που τελικά μολύνθηκαν και σκοτώθηκαν. Επίσης αβέβαιες είναι οι πλήρεις παγκόσμιες οικονομικές επιπτώσεις της πανδημίας και οι σχετικές πολιτικές απαντήσεις. Οι Barro et al. (2020) συμπέραναν ότι η πανδημία της ισπανικής γρίπης του 1918-1920 αντιπροσωπεύει το χειρότερο σενάριο για τα κρούσματα ασθενειών και θανάτων του Covid-19. Το ποσοστό θνησιμότητας από την ισπανική γρίπη ήταν 2,1% επί του συνολικού πληθυσμού του 1918-1920 και θα μεταφραστεί σήμερα σε περίπου 150 εκατομμύρια θανάτους παγκοσμίως όταν στον παγκόσμιο πληθυσμό το 2020 ήταν 7,5 δισεκατομμύρια άτομα. Επιπλέον, το ποσοστό αυτό της θνησιμότητας αντιστοιχεί στην ανάλυση παλινδρόμησης που έκαναν σε μείωση 6% στο ΑΕΠ και 8% στην ιδιωτική κατανάλωση. Αυτές οι οικονομικές μειώσεις είναι συγκρίσιμες με αυτές που παρατηρήθηκαν τελευταία κατά τη διάρκεια της παγκόσμιας οικονομικής κρίσης του 2008-2009. Αυτό δείχνει το αποτέλεσμα που είναι μια μεγάλη παγκόσμια οικονομική συρρίκνωση. Τα αποτελέσματα δείχνουν επίσης ότι η πανδημία του 1918-20 συνοδεύτηκε από σημαντικές βραχυπρόθεσμες μειώσεις πραγματικές αποδόσεις των μετοχών και των βραχυπρόθεσμων κρατικών ομολόγων.

Οι Elsayed και Abdelrhim (2020) έκαναν μια μελέτη όπου χρησιμοποίησαν την ανάλυση της πολλαπλής παλινδρόμησης που διερεύνησε τον αντίκτυπο νέων κρουσμάτων και θανάτων λόγω COVID-19 μεταξύ 1ης Μαρτίου 2020 και 10 Μαΐου 2020 στο χρηματιστήριο της Αιγύπτου σε 17 τομείς που ήταν η πληροφορική, τα μέσα ενημέρωσης και οι υπηρεσίες επικοινωνίας, τα τρόφιμα, τα ποτά, ο καπνός, οι τράπεζες, το εμπόριο και οι διανομές, η εκπαίδευση, τα βιομηχανικά προϊόντα, οι υπηρεσίες και τα αυτοκίνητα, η υγειονομική περίθαλψη και τα φαρμακευτικά προϊόντα, τα οικοδομικά υλικά, τα ταξίδια και η αναψυχή, η ενέργεια και οι

υπηρεσίες υποστήριξης. Οι Elsayed και Abdelrhim (2020) ανέφεραν ότι οι αποδόσεις στις περισσότερες περιπτώσεις φαίνεται να είναι πιο ευαίσθητες στους σωρευτικούς δείκτες θνησιμότητας παρά στους καθημερινούς θανάτους, ενώ τα νέα κρούσματα από την πανδημία φαίνεται να είναι πιο σημαντικά από τα σωρευτικά κρούσματα του Covid-19. Το αποτέλεσμα από την μελέτη ήταν ότι μεταξύ των 13 τομέων του χρηματιστηρίου υπήρχε ισχυρή συσχέτιση. Τα αποτελέσματα της στατιστικής σημαντικότητας των μοντέλων πολλαπλής παλινδρόμησης για όλους τους κλάδους της χρηματιστηριακής αγοράς ήταν στατιστικά σημαντικά σύμφωνα με τον έλεγχο (F) σε επίπεδο σημαντικότητας 95% λόγω ότι το p-value τους ήταν μικρότερο από 0,05. Τα αποτελέσματα του στατιστικά σημαντικού μέσου όρου των ανεξάρτητων μεταβλητών που προσδιορίστηκαν και επηρεάζουν την εξαρτημένη μεταβλητή ήταν σημαντικά σύμφωνα με τη μελέτη σε επίπεδο σημαντικότητας 95%, εκτός από την ανεξάρτητη μεταβλητή Νέοι θάνατοι από Covid-19.

Για να διερευνήσουν την επίδραση της πανδημίας COVID-19 στο κινεζικό χρηματιστήριο, οι Al-Awadhi et al. (2020) χρησιμοποιούν μια προσέγγιση παλινδρόμησης πάνελ χρησιμοποιώντας δύο μετρήσεις: (1) την ημερήσια αύξηση στα συνολικά επιβεβαιωμένα κρούσματα και (2) την ημερήσια αύξηση των συνολικών θανάτων. Τα αποτελέσματα παρέχουν στοιχεία για μια σημαντική αρνητική επίδραση και των δύο μεγεθών στις αποδόσεις των μετοχών σε όλες τις εταιρείες που περιλαμβάνονται στο Hang Seng Index και Shanghai Stock Exchange Composite Index κατά την περίοδο από 10 Ιανουαρίου έως 16 Μαρτίου, 2020. Περαιτέρω δοκιμές υποδηλώνουν ότι ορισμένοι τομείς είχαν καλύτερες επιδόσεις από άλλους κατά τη διάρκεια της έξαρσης της COVID-19, και ειδικότερα, οι τομείς της τεχνολογίας της πληροφορίας και της παραγωγής φαρμάκων. Τα ευρήματά τους δείχνουν επίσης ότι οι αποδόσεις των μετοχών τύπου B (σχεδιασμένες για ξένους επενδυτές) και οι μετοχές υψηλής κεφαλαιοποίησης επηρεάζονται πιο έντονα από την πανδημία COVID-19 από τις μετοχές τύπου A (κυρίως διαπραγματεύονται από κινέζους πολίτες) και μετοχές χαμηλής κεφαλαιοποίησης.

Οι Liu et al. (2020) αναλύουν τον άμεσο και βραχυπρόθεσμο αντίκτυπο της επιδημίας COVID-19 σε 21 κορυφαίους χρηματιστηριακούς δείκτες σε μεγάλες πληγείσες χώρες, όπως η Ιαπωνία, η Κορέα, η Σιγκαπούρη, οι Η.Π.Α., η Γερμανία, η Ιταλία, το Ηνωμένο Βασίλειο κ.α. Εφάρμοσαν μια μέθοδο μελέτης συμβάντων και χρησιμοποίησαν δεδομένα καθημερινά τιμές κλεισίματος των χρηματιστηριακών δεικτών από 21 Φεβρουαρίου 2020 έως 18 Μαρτίου 2020. Τα αποτελέσματα προτείνουν ότι η έξαρση του COVID-19 έχει επηρεάσει αρνητικά και σημαντικά τις αποδόσεις όλων των χρηματιστηρίων στις πληγείσες χώρες και περιοχές. Επιπλέον, τα ευρήματα δείχνουν ότι η COVID-19 έχει σημαντικές αρνητικές επιδράσεις στις

επιδόσεις των κύριων χρηματιστηριακών δεικτών με εκείνους της Ασίας να έχουν υποστεί μεγαλύτερη μείωση από πλευράς μη φυσιολογικών αποδόσεων.

Οι Zhang et al. (2020) χρησιμοποιούν απλή στατιστική ανάλυση για να διερευνήσουν τη σχέση μεταξύ των χρηματιστηριακών κινδύνων και του ξεσπάσματος της COVID-19 στις παγκόσμιες χρηματοπιστωτικές αγορές. Χρησιμοποίησαν στοιχεία χρηματιστηριακής αγοράς από τις 10 χώρες με τις περισσότερες μολύνσεις, κατά αριθμό επιβεβαιωμένων κρουσμάτων (μαζί με την Ιαπωνία, τη Νότια Κορέα και Σιγκαπούρη) έως τις 27 Μαρτίου 2020. Διαπίστωσαν ότι η πανδημία έχει οδηγήσει σε μεγάλο κίνδυνο και αβεβαιότητα στην παγκόσμια χρηματοπιστωτική αγορά. Τα επίπεδα κινδύνου όλων των χωρών έχουν αυξηθεί σημαντικά μεταξύ Φεβρουαρίου και Μαρτίου 2020.

Οι Harjoto et al. (2020) χρησιμοποιούν τη μέθοδο μελέτης συμβάντων χρησιμοποιώντας την ανακοίνωση του ΠΟΥ στις 11 Μαρτίου 2020 και την ανακοίνωση της Federal Reserve Bank στις 9 Απριλίου 2020 ως δύο γεγονότα που αντιπροσωπεύουν το σοκ και το ερέθισμα. Τα αποτελέσματα δείχνουν ότι η COVID-19 προκάλεσε αρνητικό σοκ στην παγκόσμια αγορά μετοχών, ιδίως στις αναδυόμενες αγορές και για τις μικρές επιχειρήσεις. Άλλα ευρήματα δείχνουν ότι για τις μετοχές στις ΗΠΑ, η αγορά παρουσίασε θετικές μη φυσιολογικές αποδόσεις από το κίνητρο της Fed σε σύγκριση με άλλες ανεπτυγμένες χώρες και αναδυόμενες αγορές. Η μελέτη τους διαπιστώνει επίσης ότι οι θετικές μη φυσιολογικές αποδόσεις από το ερέθισμα συγκεντρώθηκαν από τις αμερικανικές μεγάλες εταιρείες αντί για τις μικρές επιχειρήσεις.

Ο Cerovi (2020) διερευνά τον αντίκτυπο που ασκούν οι ειδήσεις που σχετίζονται με την COVID-19 στην απόδοση του χρηματιστηρίου στις πρώτες έξι χώρες που επλήγησαν περισσότερο από την πανδημία, που είναι οι ΗΠΑ, το Ηνωμένο Βασίλειο, η Γερμανία, η Γαλλία, Ισπανία και Ιταλία. Χρησιμοποιεί μια παλινδρόμηση πάνελ σε ένα ισορροπημένο πλαίσιο κατά την περίοδο από 3 Φεβρουαρίου 2020 έως 17 Απριλίου 2020. Τα αποτελέσματα δείχνουν ότι οι ψεύτικες ειδήσεις επηρεάζουν αρνητικά τα χαμηλότερα και τα μεσαία ποσοστημόρια σε όλη την κατανομή των αποδόσεων. Άλλα ευρήματα δείχνουν ότι η κάλυψη των Μ.Μ.Ε. οδηγεί σε μείωση των αποδόσεων σε μεσαία και ανώτερα ποσοστά. Επιπλέον, η οικονομική μετάδοση μεταξύ των εταιρειών είναι επιζήμια για τις αποδόσεις που βρίσκονται από το 50ο έως το 75ο τεταρτημόριο.

Ο Ashraf (2020) χρησιμοποιεί μια ανάλυση δεδομένων πάνελ για να εξετάσει των επιβεβαιωμένων κρουσμάτων και θανάτων από COVID-19 στο χρηματιστήριο συνυπολογίζοντας τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά της χώρας και τον συστηματικό κίνδυνο λόγω διεθνών παραγόντων. Χρησιμοποιεί καθημερινές μεταβολές των τιμών για την COVID-19 και τις αποδόσεις του χρηματιστηρίου, με δεδομένα από 64 χώρες κατά την περίοδο από 22

Ιανουαρίου 2020 έως 17 Απριλίου 2020. Τα αποτελέσματα βρέθηκαν δείχνουν ότι τα χρηματιστήρια αντιδρούν έντονα με αρνητικές αποδόσεις στην ανάπτυξη σε επιβεβαιωμένες περιπτώσεις, ωστόσο, η αντίδραση στην αύξηση των θανάτων δεν είναι τόσο στατιστικά σημαντική. Άλλα ευρήματα δείχνουν επίσης ότι τα χρηματιστήρια αντιδρούν έντονα κατά τις πρώτες ημέρες των επιβεβαιωμένων κρουσμάτων και στη συνέχεια μεταξύ 40 και 60 ημερών μετά τα αρχικά επιβεβαιωμένα κρούσματα.

Κεφάλαιο 4 - Εμπειρική ανάλυση

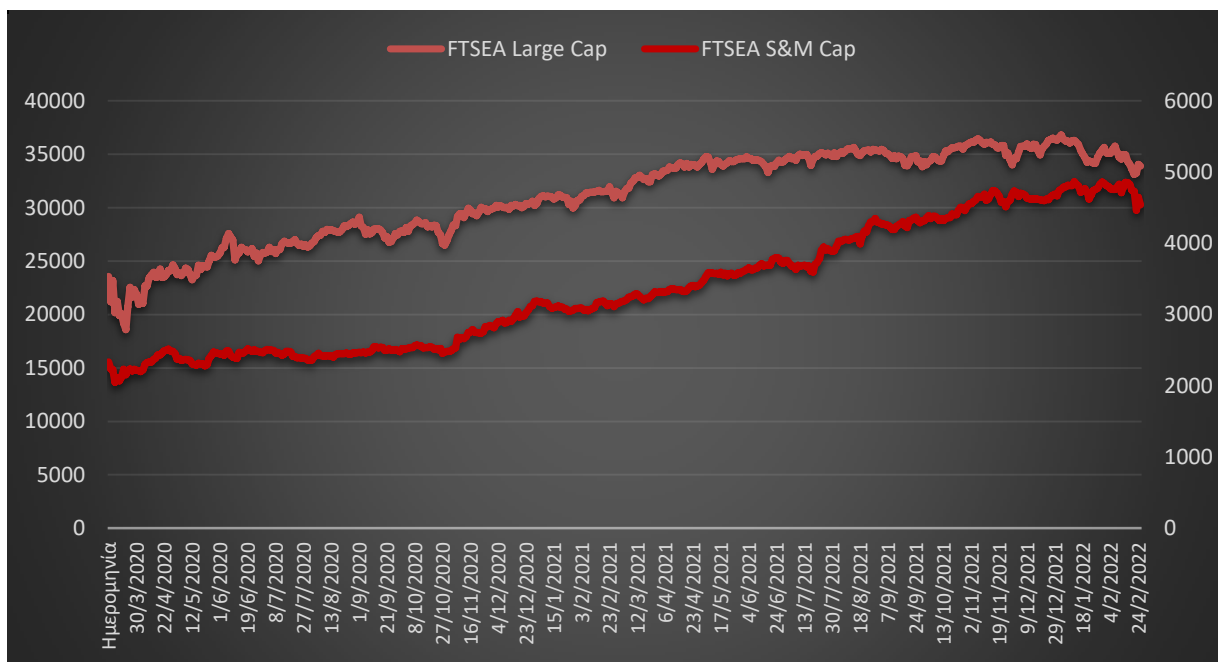
4.1 Το δείγμα της έρευνας

Βασιζόμενοι στην επισκόπηση της σχετικής βιβλιογραφίας, επιλέξαμε τον αριθμό των ημερήσιων νέων κρουσμάτων και τον αριθμό νέων θανάτων για την εκτίμηση της επίδρασης της Covid-19. Η διαδικασία αυτή θα πραγματοποιηθεί τόσο για την Ελλάδα, όσο και για την Μ. Βρετανία, ώστε να μπορέσουμε να διακρίνουμε ομοιότητες και διαφορές μεταξύ των καταστάσεων των δύο χωρών.

Τα δεδομένα των ημερήσιων τιμών των δεικτών για το ελληνικό και το βρετανικό χρηματιστήριο αντλήθηκαν από τη σελίδα της ηλεκτρονικής οικονομικής εφημερίδας Ναυτεμπορική (2022), ενώ τα στοιχεία σχετικά με τα ημερήσια κρούσματα και τους θανάτους αντλήθηκαν από το ηλεκτρονικό site Our world in Data (2022).

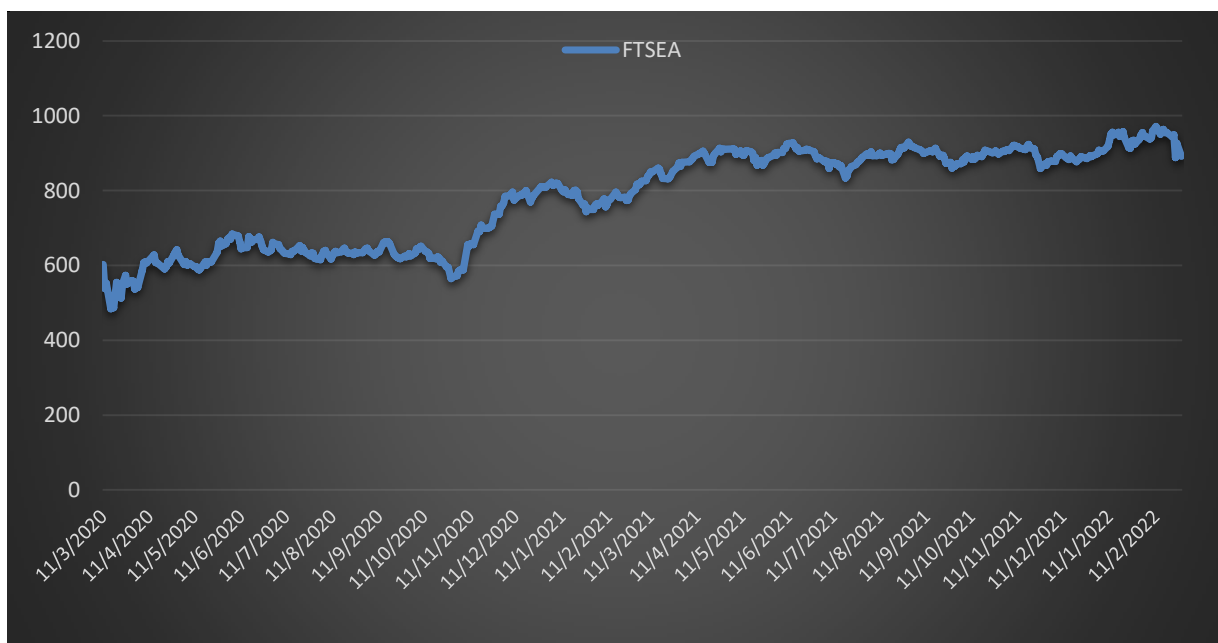
Για την κατάσταση της ελληνικής οικονομίας επιλέξαμε τις τιμές ημερήσιου κλεισίματος του ΓΔ (FTSEA) του Χρηματιστηρίου Αθηνών, καθώς και των δεικτών μεγάλης κεφαλαιοποίησης (Large Cap) και μικρής και μεσαίας κεφαλαιοποίησης (S&M Cap). Αρχικά, δημιουργούμε τα διαγράμματα εξέλιξης των τιμών για τους τρεις αυτούς δείκτες, στο διάστημα από τις 11/3/2020 οπότε και εμφανίστηκε ο πρώτος θάνατος στην Ελλάδα, μέχρι και το τέλος του περασμένου Φεβρουαρίου, στις 28/2/2022.

Γράφημα 4.1: Δείκτες μεγάλης και μικρής και μεσαίας κεφαλαιοποίησης - Ελλάδα

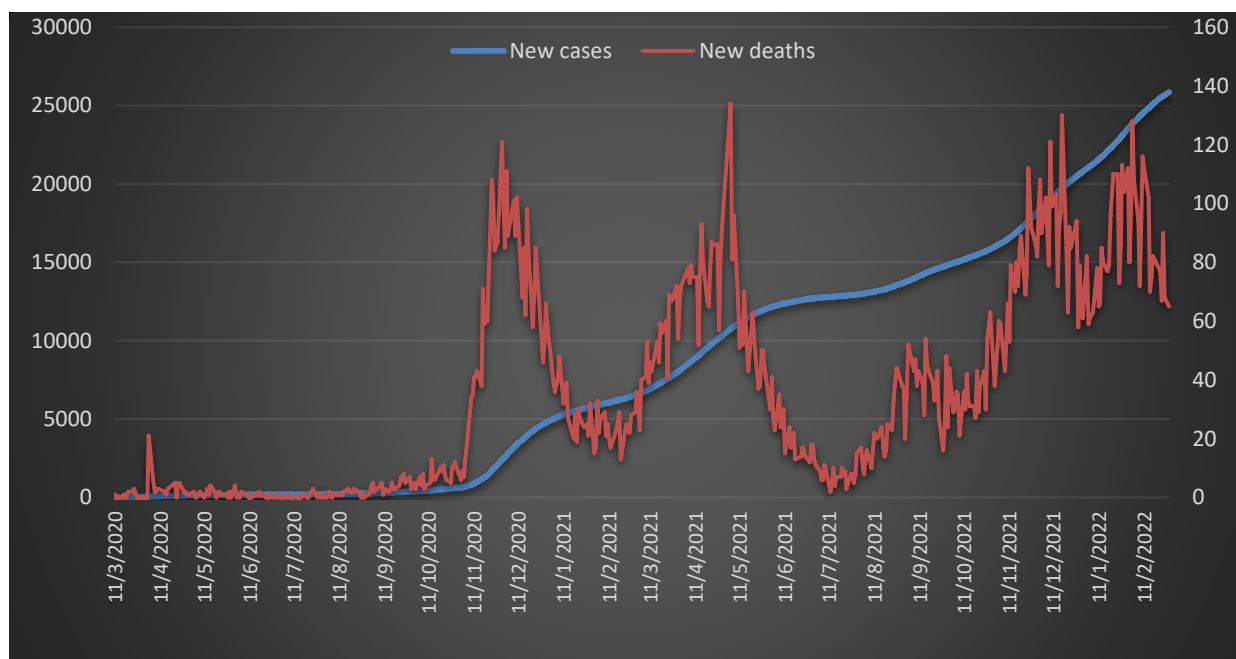
Πηγή: Δεδομένα από Ναυτεμπορική (2022), δημιουργία της συγγραφέως

Γράφημα 4.2: Γενικός δείκτης χρηματιστηρίου - Ελλάδα

Πηγή: Δεδομένα από Ναυτεμπορική (2022), δημιουργία της συγγραφέως

Γράφημα 4.3: Εξέλιξη αριθμού ημερήσιων κρουσμάτων και θανάτων - Ελλάδα

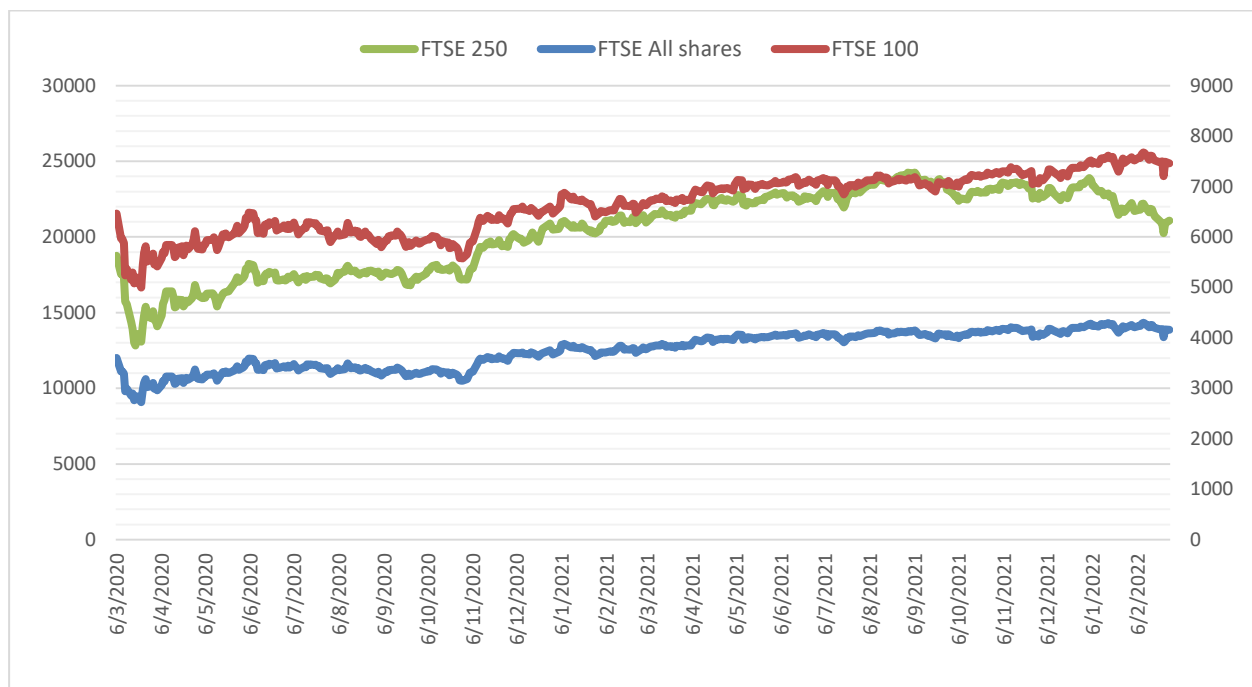

Πηγή: Δεδομένα από *Our World in Data* (2022), δημιουργία της συγγραφέως

Παρατηρούμε ότι στην Ελλάδα, τα κρούσματα στις πρώτες μέρες είχαν πάρα πολύ αργή εξέλιξη, όπως και οι θάνατοι. Αυτό είχε ως αποτέλεσμα να υπάρξει ένας εφησυχασμός στην ελληνική κοινωνία, αφού πολύ σύντομα πολλοί πίστεψαν ότι το γρήγορο lockdown και τα μέτρα αποστασιοποίησης που πήρε η κυβέρνηση, είχαν ως αποτέλεσμα την πλήρη ανάσχεση της πανδημίας στη χώρα μας. Έτσι, παρατηρούμε ότι τις πρώτες 15 μέρες περίπου του Μαρτίου του 2020 ο Γενικός Δείκτης, αλλά και οι επιμέρους δείκτες παρουσίασαν μία σημαντική πτώση, η οποία όμως πολύ γρήγορα σταμάτησε και άρχισε, πριν καν το τέλος του Μαρτίου, η ανάκαμψη προς τις τιμές που είχαμε δει και πριν την εμφάνιση του κορωνοϊού. Όταν ξεκίνησε το μεγάλο κύμα κρουσμάτων και θανάτων στην χώρα μας, τον Οκτώβριο του 2020, υπήρχε ήδη η πεποίθηση ότι είμαστε κοντά στο εμβόλιο και στην λήξη της πανδημίας και ο κόσμος είχε ήδη προσαρμοστεί στις νέες συνθήκες. Κατά συνέπεια, ενώ από το σχετικό διάγραμμα βλέπουμε ότι έχουμε μία τεράστια αύξηση στα κρούσματα και τους θανάτους δεν επηρεάζεται ιδιαίτερα κανένας από τους τρεις δείκτες και συνεχίζουν όλη την ανοδική πορεία τους.

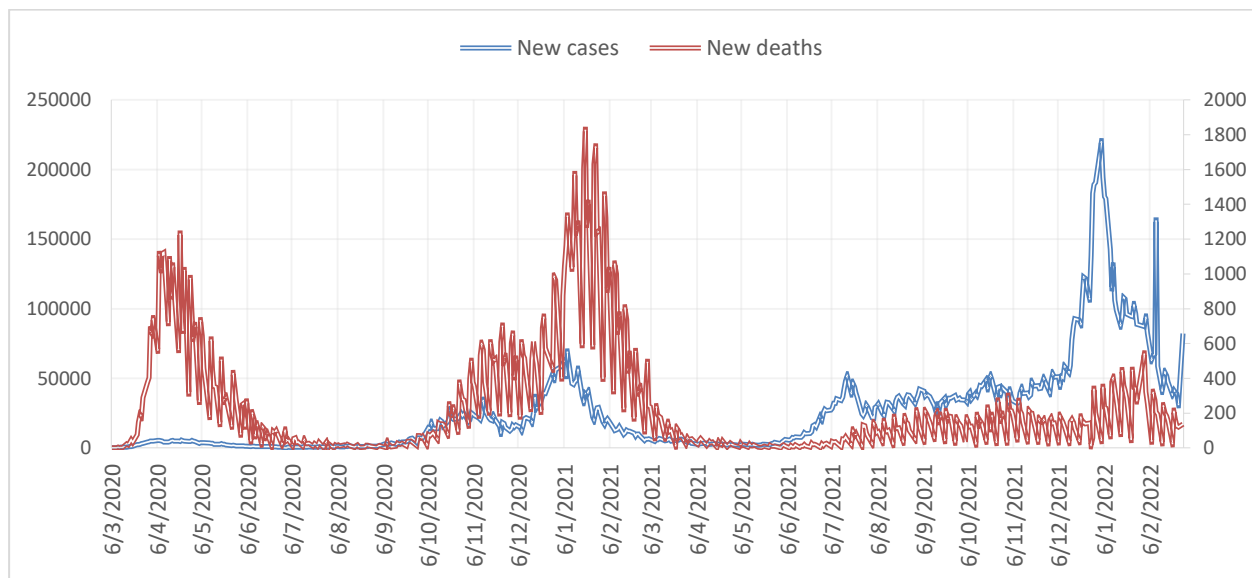
Αντίστοιχα, για τη Μ. Βρετανία επιλέξαμε τον ΓΔ του χρηματιστηρίου (FTSE All shares), τον δείκτη των εκατό μεγαλύτερων εταιρειών ως προς την κεφαλαιοποίησή τους (FTSE 100), καθώς και τον δείκτη των επόμενων 250 εταιρειών, μετά τις πρώτες 100, που αντιστοιχούν στη μεσαία και μικρή κεφαλαιοποίηση (FTSE 250).

Γράφημα 4.4: Δείκτες χρηματιστηρίου – Μ. Βρετανία

Πηγή: Δεδομένα από Ναυτεμπορική (2022), δημιουργία της συγγραφέως

Γράφημα 4.5: Εξέλιξη αριθμού ημερήσιων κρουσμάτων και θανάτων – Μ. Βρετανία

Πηγή: Δεδομένα από Ναυτεμπορική (2022), δημιουργία της συγγραφέως

Αντίθετα με την Ελλάδα, η Μεγάλη Βρετανία είχε μία μεγαλύτερη αντίδραση στην εξέλιξη της πανδημίας, αφού η αλήθεια είναι ότι και η εξέλιξη της πανδημίας ήταν τελείως διαφορετική εκεί. Συγκεκριμένα, το Μάρτιο του 2020 ο αριθμός των κρουσμάτων και των θανάτων στη

Μεγάλη Βρετανία ήταν πάρα πολύ μεγάλος και πολύ γρήγορα έφτασε τριψήφια και τετραψήφια νούμερα. Κατά συνέπεια, και η αντίδραση του χρηματιστηρίου ήταν πολύ πιο έντονη, αφού όπως βλέπουμε στα διαγράμματα η πτώση τον Μάρτιο εκεί ήταν πολύ μεγαλύτερη και η ανάκαμψη άρχισε πιο αργά, περίπου από τον Απρίλιο του 2020. Μάλιστα, εδώ βλέπουμε και μία διαφοροποίηση σε σχέση με την Ελλάδα, αφού βλέπουμε ότι ο Γενικός Δείκτης (FTSE All shares) έχει μία πολύ πιο αργή ανάκαμψη από ότι έχουν οι άλλοι δύο επιμέρους δείκτες μικρής και μεσαίας κεφαλαιοποίησης και μεγάλης κεφαλαιοποίησης. Επιπλέον, το δεύτερο κύμα του κορωνοϊού εμφανίστηκε στη Μεγάλη Βρετανία τον Σεπτέμβριο του 2020, και οι θάνατοι έφτασαν εκ νέου σε τετραψήφια νούμερα, από τα μονοψήφια που είχαν στην αρχή του Σεπτεμβρίου. Στη συνέχεια βέβαια, πολύ γρήγορα ανέκαμψαν οι χρηματιστηριακοί δείκτες και συνέχισαν τη θετική τους πορεία μέχρι και το τρίτο κύμα του κορωνοϊού στη χώρα, το οποίο κορυφώθηκε στα τέλη του 2021 και στις αρχές του 2022. Στην περίπτωση αυτή βλέπουμε ότι ο γενικός δείκτης (FTSE) και ο δείκτης μεγάλης κεφαλαιοποίησης (FTSE 100) παρουσιάζουν μία στασιμότητα κατά τους πρώτους μήνες του 2022, εννοώ ο δείκτης μικρής και μεσαίας κεφαλαιοποίησης (FTSE 250) παρουσιάζει εκ νέου μία πτώση μέχρι και το τέλος του Φεβρουαρίου σχεδόν. Φυσικά, σε κάθε περίπτωση οι τιμές των δεικτών είναι πολύ υψηλότερες από τα χαμηλά επίπεδα στα οποία είχαν βρεθεί στις αρχές της κρίσης της πανδημίας, τον Μάρτιο του 2020.

4.2 Τα υποδείγματα παλινδρόμησης

Στη συνέχεια, σύμφωνα με τα ευρήματα της διεθνούς βιβλιογραφίας, δημιουργήσαμε υποδείγματα παλινδρόμησης για τις δύο χώρες και για τις μεταβλητές σε κανονικές τιμές, αλλά και σε λογαριθμημένες. Ο λόγος πραγματοποίησης όλων των υποδειγμάτων είναι ότι τα ερευνητικά μοντέλα που παρουσιάσαμε στην βιβλιογραφική επισκόπηση έχουν ανάμικτες μεθόδους, άλλες με τα πρωτογενή δεδομένα, και άλλες με λογάριθμους, ή άλλους μετασχηματισμούς. Κατά συνέπεια, θα παρουσιάσουμε τα αποτελέσματα όλων των επιμέρους υποδειγμάτων, για να γίνει περισσότερο ολοκληρωμένη η σύγκριση των αποτελεσμάτων.

Η δημιουργία των υποδειγμάτων βασίστηκε στην επισκόπηση της σχετικής βιβλιογραφίας, και ιδιαίτερα σε έρευνες όπως αυτές των Li et al. (2021) και Bahrini and Filfilan (2020). Τα υποδείγματα αυτά θα έχουν συνεπώς τη μορφή:

$$Y_i = \beta_0 + \beta_1 \text{New cases} + \beta_2 \text{New deaths} + \varepsilon_i$$

όπου:

Υί: οι εξαρτημένες μεταβλητές:

- FTSEA: Γενικός δείκτης του χρηματιστηρίου Αθηνών
- FTSEA Large Cap: Ο δείκτης μετοχών μεγάλης κεφαλαιοποίησης
- FTSEA S&M Cap: Ο δείκτης μετοχών μικρής και μεσαίας κεφαλαιοποίησης
- FTSE All shares: Γενικός δείκτης του Βρετανικού χρηματιστηρίου
- FTSE 100: Ο δείκτης μετοχών μεγάλης κεφαλαιοποίησης
- FTSE 250: Ο δείκτης μετοχών μικρής και μεσαίας κεφαλαιοποίησης

Τα αποτελέσματα των αναλύσεων παλινδρόμησης για κάθε μεταβλητή έδωσαν τα ακόλουθα αποτελέσματα.

Πίνακας 4.1: Αναλύσεις με πρωτογενή δεδομένα - Ελλάδα

	<i>Συντελεστές FTSEA</i>	<i>Συντελεστές Large Cap</i>	<i>Συντελεστές S&M Cap</i>
Τεταγμένη επί την αρχή	652,47**	26995,67**	2443,12**
New cases	0,01**	0,45**	0,11**
New deaths	0,46**	9,49*	0,32
R Τετράγωνο	0,815	0,754	0,959

** Στατιστικά σημαντικό σε επίπεδο 1%

*Στατιστικά σημαντικό σε επίπεδο 5%

Πίνακας 4.2: Αναλύσεις με λογαριθμημένα δεδομένα - Ελλάδα

	<i>Συντελεστές FTSEA</i>	<i>Συντελεστές Large Cap</i>	<i>Συντελεστές S&M Cap</i>
Τεταγμένη επί την αρχή	6,04**	9,80**	7,23**
New cases	0,08**	0,07**	0,11**
New deaths	-0,002	-0,01**	-0,0003
R Τετράγωνο	0,915	0,927	0,828

** Στατιστικά σημαντικό σε επίπεδο 1%

*Στατιστικά σημαντικό σε επίπεδο 5%

Πίνακας 4.3: Αναλύσεις με πρωτογενή δεδομένα – Μ. Βρετανία

	<i>Συντελεστές FTSE All shares</i>	<i>Συντελεστές FTSE 100</i>	<i>Συντελεστές FTSE 250</i>
Τεταγμένη επί την αρχή	3636,8**	6446,98**	19671,7**
New cases	0,01**	0,01**	0,04**
New deaths	-0,24**	-0,38**	-1,77**
R Τετράγωνο	0,380	0,403	0,291

** Στατιστικά σημαντικό σε επίπεδο 1%

*Στατιστικά σημαντικό σε επίπεδο 5%

Πίνακας 4.4: Αναλύσεις με λογαριθμημένα δεδομένα – Μ. Βρετανία

	Συντελεστές <i>FTSE All shares</i>	Συντελεστές <i>FTSE 100</i>	Συντελεστές <i>FTSE 250</i>
Τεταγμένη επί την αρχή	7,86**	8,48**	9,40**
New cases	0,05**	0,05**	0,07**
New deaths	-0,03**	-0,02**	-0,04**
R Τετράγωνο	0,536	0,511	0,549

** Στατιστικά σημαντικό σε επίπεδο 1%

* Στατιστικά σημαντικό σε επίπεδο 5%

Παρατηρούμε από τους πίνακες 4.1 έως 4.4 του προηγούμενου, ότι υπάρχει μία βασική διαφορά μεταξύ Ελλάδας και Μεγάλης Βρετανίας. Στη Μεγάλη Βρετανία όλοι οι συντελεστές για τα νέα κρούσματα και τους νέους θανάτους ήταν στατιστικά σημαντικοί σε επίπεδο 1%. Τα πρόσημα όμως ήταν αντίθετα αφού ήταν θετικά για τα κρούσματα, ενώ για τους νέους θανάτους όλα τα πρόσημα ήταν αρνητικά. Επίσης οι συντελεστές προσδιορισμού ήταν από μέτριοι έως και χαμηλοί για τη Μεγάλη Βρετανία, αφού όπως βλέπουμε κυμαίνονται από 0,291 έως και 0,549.

Για την Ελλάδα, επίσης βλέπουμε ότι όλοι οι συντελεστές για τα νέα κρούσματα είναι θετικοί και στατιστικά σημαντικοί σε επίπεδο 1%, αλλά για τους νέους θανάτους υπάρχουν κάποιες διαφοροποιήσεις. Συγκεκριμένα, οι συντελεστές δεν αποδείχθηκαν στατιστικά σημαντικοί και στα δύο υποδείγματα για τη μικρή και μεσαία κεφαλαιοποίηση, ενώ για τον Γενικό Δείκτη δεν ήταν στατιστικά σημαντικός ο συντελεστής στο υπόδειγμα με τα λογαριθμημένα δεδομένα. Το πιο σημαντικό όμως, ήταν ότι για τα πρωτογενή δεδομένα οι συντελεστές των θανάτων ήταν όλοι θετικοί, γεγονός που έρχεται και σε αντίθεση με τα αποτελέσματα της Μεγάλης Βρετανίας, αλλά και με τα ευρήματα της διεθνούς βιβλιογραφίας. Επιπροσθέτως, στα λογαριθμημένα δεδομένα να μεν έχουμε αρνητικούς συντελεστές, αλλά αποδεικνύονται στατιστικά μη σημαντικοί. Όλα όμως τα υποδείγματα για την Ελλάδα, έχουν ιδιαίτερα υψηλούς συντελεστές προσδιορισμού που κυμαίνονται από 0,754 έως και 0,959.

Τα αποτελέσματα όπως είπαμε έρχονται σε αντίθεση με ένα μεγάλο αριθμό από έρευνες οι οποίες παρουσιάστηκαν στην βιβλιογραφική επισκόπηση και καταδεικνύουν ότι υπάρχει μία αρνητική σχέση μεταξύ της πανδημίας και των χρηματιστηρίων. Στη συγκεκριμένη περίπτωση,

η αρνητική αυτή η σχέση αποδεικνύεται για την Μεγάλη Βρετανία αλλά μόνο για τους θανάτους, ενώ στην Ελλάδα μπορούμε να πούμε ότι μάλλον η σχέση αποδεικνύεται να είναι θετική τουλάχιστον στα στατιστικά σημαντικά αποτελέσματα που προκύπτουν από τις παλινδρομήσεις, αφού μόλις ένας αρνητικός συντελεστής αποδείχθηκε στατιστικά σημαντικός.

Κεφάλαιο 5 – Συμπεράσματα και προτάσεις

5.1 Συζήτηση

Όπως έχουμε δει από την πρότερη εμπειρία σε άλλες κρίσεις οι οποίες έχουν ξεσπάσει στο παρελθόν, έτσι και η πανδημία της COVID-19 είχε μία αρνητική επίδραση στην παγκόσμια οικονομία. Μάλιστα, στη συγκεκριμένη περίπτωση η επίδραση ήταν ακόμη μεγαλύτερη αφού η εξέλιξη της μετάδοσης της ασθένειας ήταν πάρα πολύ γρήγορη, ιδιαίτερα στην Ευρώπη και τις Ηνωμένες Πολιτείες, οι οποίες είναι και το κέντρο του διεθνούς εμπορίου μαζί με την Κίνα, η οποία ήταν και η πηγή του προβλήματος. Κατά συνέπεια, και λόγω της μεταδοτικότητας της ασθένειας η οποία προκάλεσε μέτρα κοινωνικής αποστασιοποίησης από την πλευρά του κυβερνήσεων ως σχέδιο αντιμετώπισης, δημιουργήθηκαν τριγμοί στο εμπόριο, αφού είχαμε μία ρήξη της παγκόσμιας εφοδιαστικής αλυσίδας. Απαγορεύτηκαν σε μεγάλο βαθμό τα ταξίδια και οι μετακινήσεις, και ιδιαίτερα οι μετακινήσεις με αεροπλάνο, ενώ περιορίστηκαν κατά πολύ και οι μετακινήσεις του πληθυσμού, τόσο από χώρα σε χώρα, όσο και εντός της χώρας, ανάλογα με το μέγεθος του προβλήματος σε κάθε περιοχή. Κατά συνέπεια, δεν ήταν δυνατό να μείνει ανεπηρέαστη η οικονομία και το χρηματιστήριο, αφού η συντριπτική πλειοψηφία των επιχειρήσεων επηρεάστηκε αρνητικά από την Πανδημία.

Φυσικά, δεν επηρεάστηκαν όλες οι χώρες το ίδιο, ούτε και όλες οι οικονομίες. Πολλές χώρες είχαν αντιμετωπίσει τέτοιες κρίσεις στο παρελθόν, κυρίως οι χώρες της ανατολικής Ασίας, και είχαν ήδη έτοιμους μηχανισμούς αντίδρασης οι οποίοι τους βοήθησαν να ανταπεξέλθουν πολύ καλύτερα από ότι χώρες της Ευρώπης και της Αμερικής. Κατά συνέπεια, σε αυτές τις χώρες δεν υπήρξε τόσο μεγάλο πρόβλημα με την παραγωγική διαδικασία, αλλά λόγω της διεθνούς πλέον διασυνδεσιμότητας της παραγωγής και της κατανάλωσης, τελικά επηρεάστηκε η παγκόσμια οικονομία στο σύνολό της.

Για την Ελλάδα, η οποία στηρίζεται κυρίως σε αυτό που ονομάζουμε βιομηχανία του τουρισμού, τα προβλήματα ήταν ακόμη μεγαλύτερα αφού απαγορεύτηκαν ουσιαστικά οι μετακινήσεις και δεν ήταν δυνατόν να μείνουν ανεπηρέαστα και τα έσοδα των Ελλήνων πολιτών, αλλά και του ελληνικού κράτους μέσω της φορολόγησης. Ακόμα και στην πρώτη περίοδο της πανδημίας, αυτό που ονομάζουμε πρώτο κύμα, οι επιδράσεις ήταν άμεσες και εμφανείς σε όλες τις εκφάνσεις της οικονομικής ζωής και φυσικά και στον τουρισμό. Η τουριστική περίοδος ήταν περιορισμένη σε διάρκεια αλλά και σε αριθμό επισκεπτών, με αποτέλεσμα να υπάρξουν και αρνητικές συνέπειες στα έσοδα του κράτους. Φυσικά, η έκτακτη

αυτή η κατάσταση αντιμετωπίστηκε κεντρικά από όλες τις Ευρωπαϊκές χώρες μέσω της Ευρωπαϊκής Ένωσης κυρίως, με χαλάρωση των δημοσιονομικών προγραμμάτων και παροχή άμεσης οικονομικής βοήθειας και ρευστότητας προς τις πληγείσες οικονομίες. Αυτό, ειδικά για την Ελλάδα ήταν πολύ σημαντικό, αφού η ελληνική οικονομία δεν είχε εξέλθει πλήρως από τη χρηματοοικονομική κρίση της προηγούμενης δεκαετίας και ήταν ακόμα υπό την επιτήρηση της Ευρωπαϊκής Ένωσης, με πολύ αυστηρά κριτήρια όσον αφορά στη δημοσιονομική της πολιτική. Παρόλα αυτά, τα μέτρα τα οποία πάρθηκαν στην Ελλάδα και την Ευρώπη δεν ήταν αρκετά για να καλύψουν τη μεγάλη πτώση που παρουσιάστηκε στη ζήτηση και στην παραγωγή. Ακόμα και σήμερα, δύο χρόνια μετά την αρχή της πανδημίας, δεν έχουν επανέλθει πλήρως οι ρυθμοί στις διεθνείς αγορές και οι επιπτώσεις της πανδημίας παραμένουν έστω και υπό τη μορφή φόβητρου για επανεμφάνιση της COVID-19 στο άμεσο μέλλον.

Η επίδραση της πανδημίας στις οικονομίες, και κυρίως η επίδραση των μέτρων που επιλέχθηκαν από τη συντριπτική πλειοψηφία των κυβερνήσεων για να αντιμετωπιστεί η πανδημία, έγινε αποτέλεσμα μελέτης άμεσα. Πολυάριθμες έρευνες που πραγματοποιήθηκαν τους πρώτους μήνες της πανδημίας κατέδειξαν ότι υπάρχει μία αρνητική σχέση μεταξύ των ανακοινώσεων για τα κρούσματα και τον αριθμό των θανάτων από τον κορωνοϊό και των οικονομικών δεικτών, γεγονός που καταδεικνύει την αλλαγή στην ψυχολογία που σημαίνει μία τέτοια ανακοίνωση σε καθημερινή βάση από τα ΜΜΕ.

Η Ελλάδα όμως δεν αποτελεί μία κλασική περίπτωση για την πανδημία του κορωνοϊού. Η διαφοροποίηση έγκειται κυρίως στο γεγονός ότι οι πολύ αρνητικές εξελίξεις στη διπλανή μας Ιταλία κυρίως, αλλά και στη Μεγάλη Βρετανία, την Ισπανία και τη Γαλλία, δημιούργησαν τις προϋποθέσεις για να επιβληθούν άμεσα και αυστηρά μέτρα στην Ελλάδα, υπό το φόβο μιας πλήρους κατάρρευσης του συστήματος υγείας της χώρας, το οποίο ήδη βρισκόταν υπό εγκατάλειψη κατά τη διάρκεια της προηγούμενης δεκαετίας και των προβλημάτων που αντιμετώπισε με τις δημοσιονομικές δαπάνες η ελληνική οικονομία. Η δεκαετής κρίση που είχε προηγηθεί και από την οποία δεν είχε εξέλθει πλήρως η ελληνική οικονομία, την καθιστά διαφορετική περίπτωση στο θέμα της πανδημίας, και όχι μόνο φυσικά. Δεν είναι θέμα της παρούσας διπλωματικής να εξετάσει τα προβλήματα και τις παθογένειες του ελληνικού συστήματος υγείας, αλλά νομίζουμε ότι είναι κοινός τόπος ότι τα τελευταία χρόνια οι δαπάνες για την υγεία είχαν μειωθεί στο ελάχιστο λόγω των αυστηρών περιορισμών που είχαν τεθεί από τους δανειστές μας για τη μείωση των δημοσιονομικών ελλειμμάτων. Τα ίδια φυσικά ισχύουν και στους υπόλοιπους τομείς της ελληνικής οικονομίας, αφού οι δημόσιες δαπάνες είχαν περιοριστεί στο ελάχιστο τα προηγούμενα χρόνια και οι προσλήψεις στο δημόσιο είχαν περίπου μηδενιστεί. Ο τομέας όμως που συνδέεται άμεσα με το θέμα μας είναι η υγεία και σε αυτό το

κομμάτι είχαν γίνει ελάχιστα πράγματα για την στήριξή του τα προηγούμενα χρόνια. Ήταν συνεπώς αναμενόμενο και περίπου κοινή καθομολογία, ότι αν στην Ελλάδα παρουσιάζονταν η έξαρση των κρουσμάτων που εμφανίστηκε στην Ιταλία, την Ισπανία και τη Βρετανία, το σύστημα υγείας της Ελλάδος θα κατέρρευε με αποτέλεσμα να έχουμε εκατόμβες νεκρών. Αυτήν την άποψη συμμερίστηκε και η ελληνική κυβέρνηση, η οποία αποφάσισε να προβεί σε άμεσα μέτρα για να περιορίσει τη διασπορά του ιού στην κοινότητα. Τα μέτρα αυτά περιελάμβαναν διακοπή λειτουργιών για πολλές επιχειρήσεις, περιορισμό μετακινήσεων μεταξύ νομών, κλείσιμο σχολείων και πανεπιστημίων και τελικά, γενικευμένη καραντίνα η οποία κράτησε την πλειοψηφία των εργαζομένων, φοιτητών και μαθητών στο σπίτι τους.

Τα ανωτέρω μέτρα είχαν ως αποτέλεσμα όντως να μην υπάρξουν ιδιαίτερα αυξημένα κρούσματα και θάνατοι κατά πρώτο τρίμηνο της εφαρμογής τους, με αποτέλεσμα να υπάρξει μία χαλάρωση το καλοκαίρι και ενόψει της τουριστικής σεζόν, η οποία είναι όπως έχουμε ήδη αναφέρει κρίσιμη για την οικονομία της χώρας. Η χαλάρωση αυτή, σε συνδυασμό με την (σε μεγάλο βαθμό) αθρόα εισροή τουριστών, ανέτρεψε τη μέχρι τότε καλή εικόνα της Ελλάδος στο θέμα των κρουσμάτων και των θανάτων και δημιούργησε την έξαρση του φαινομένου από τον Οκτώβριο έως και το Δεκέμβριο του 2020, οπότε και εμφανίστηκε το δεύτερο κύμα στις υπόλοιπες χώρες το οποίο όμως ήταν το πρώτο ουσιαστικά για την Ελλάδα.

5.2 Συμπεράσματα από την εμπειρική ανάλυση

Στην εμπειρική ανάλυση της παρούσας διπλωματικής, ακολουθήσαμε την μέθοδο της ανάλυσης παλινδρόμησης η οποία σύμφωνα με την επισκόπηση της διεθνούς βιβλιογραφίας ενδείκνυται για να αποτυπωθεί η σχέση μεταξύ των μεταβλητών που μας ενδιαφέρουν. Τα αποτελέσματα όπως είδαμε δεν επιβεβαίωσαν την αρνητική σχέση μεταξύ κρουσμάτων και θανάτων και δεικτών του χρηματιστηρίου, ιδιαίτερα για την ελληνική οικονομία αφού για τη Μεγάλη Βρετανία αποδείχτηκε η αρνητική σχέση με τον αριθμό των νέων θανάτων αλλά όχι με τον αριθμό των κρουσμάτων.

Η παρούσα διπλωματική όμως έχει μία διαφοροποίηση σε σχέση με την πλειοψηφία των ερευνών οι οποίες αναφέρονται στη βιβλιογραφική μας επισκόπηση. Η περίοδος αναφοράς που χρησιμοποιούμε είναι πολύ μεγαλύτερη από αυτήν που χρησιμοποιούν οι περισσότεροι ερευνητές, αφού πλέον έχουν παρέλθει σχεδόν δύο έτη από την αρχή της πανδημίας και έχουμε πολύ μεγαλύτερη εικόνα των γενικών επιπτώσεων της πανδημίας. Ακόμα και αν περιορίσουμε το δείγμα μας στους πρώτους τρεις ή τέσσερις μήνες από την ουσιαστική αρχή της πανδημίας στην Ευρώπη, η οποία τοποθετείται περίπου στον Φεβρουάριο του 2020, τα αποτελέσματα για

την Ελλάδα επίσης δεν είναι στατιστικά σημαντικά και η σχέση και πάλι αποδεικνύεται να είναι θετική μεταξύ των μεταβλητών. Μία εξήγηση για αυτήν τη διαφοροποίηση είναι το γεγονός ότι κατά την αρχική περίοδο όπου οι δραματικές επιπτώσεις του κορωνοϊού γινόταν εμφανής στις μεγαλύτερες οικονομίες του κόσμου, στην Ελλάδα είχαμε έναν πολύ μικρό έως μηδενικό αριθμό κρουσμάτων και θανάτων. Η εμπειρία από το Μπέργκαμο της Ιταλίας με τις εκατόμβες νεκρών, ώθησε την ελληνική κυβέρνηση να πάρει άμεσα μέτρα ώστε να μην υπάρξει αυτή η απότομη διασπορά του ιού στην κοινότητα. Όπως είδαμε και από τα διαγράμματα με τη διαχρονική εξέλιξη των δεικτών του χρηματιστηρίου στην Ελλάδα, η πτώση διήρκησε πολύ μικρό χρονικό διάστημα και δεν ήταν ιδιαίτερα μεγάλης έντασης, αφού πολύ σύντομα αποδείχθηκε ότι η Ελλάδα δεν θα είχε τις ίδιες δραματικά αρνητικές επιπτώσεις όπως αυτές που αντιμετώπιζαν οι άλλες ευρωπαϊκές χώρες. Κατά συνέπεια πολύ γρήγορα ο γενικός δείκτης αλλά και οι επιμέρους δείκτες επανέκαμψαν. Όταν το φθινόπωρο του 2020 ο αριθμός κρουσμάτων και θανάτων άρχισε να ανεβαίνει στην Ελλάδα, το χρηματιστήριο είχε ήδη επανέλθει σε μία σχετική κανονικότητα και οι Έλληνες καταναλωτές αλλά και επενδυτές είχαν ήδη προσαρμοστεί στα καινούργια δεδομένα. Ως αποτέλεσμα, δεν εμφανίστηκε πτώση στις τιμές του χρηματιστηρίου στην Ελλάδα, παρόλη την τραγική αύξηση κρουσμάτων και θανάτων στο τελευταίο τρίμηνο του 2020. Αυτή η εξέλιξη δημιούργησε και τις προϋποθέσεις για την θετική συσχέτιση που υπήρξε μεταξύ των τιμών το χρηματιστηριακών δεικτών και των τιμών των κρουσμάτων και των θανάτων στην Ελλάδα.

5.3 Προτάσεις για μελλοντική έρευνα

Τα αποτελέσματα της παρούσας ανάλυσης είναι πολύ χρήσιμα και τους υπεύθυνους χάραξης οικονομικής αλλά και κοινωνικής πολιτικής στην Ελλάδα. Παίρνοντας ως δεδομένο τη σύγκριση των αποτελεσμάτων μεταξύ Ελλάδας και Μεγάλης Βρετανίας, αλλά και τη σύγκριση των αποτελεσμάτων της Μεγάλης Βρετανίας στις προηγούμενες έρευνες σε σχέση με την παρούσα, μπορούμε να εξάγουμε πολύ ενδιαφέροντα συμπεράσματα. Από τη βιβλιογραφική επισκόπηση προέκυψε ότι η σχέση στη Μεγάλη Βρετανία μεταξύ των κρουσμάτων και των θανάτων με τις τιμές των χρηματιστηριακών δεικτών ήταν αρνητική για τους πρώτους μήνες της πανδημίας. Στην παρούσα έρευνα, έχουμε επεκτείνει το δείγμα μας σε ένα πολύ μεγαλύτερο χρονικό διάστημα το οποίο καλύπτει και το δεύτερο και το τρίτο κύμα της πανδημίας, αλλά και την επιστροφή σχεδόν στην κανονικότητα τουλάχιστον για τη Μεγάλη Βρετανία. Ακόμα όμως και στην Ελλάδα, τα μέτρα είχαν ήδη αρχίσει να παρουσιάζουν χαλάρωση προς το τέλος του

Φεβρουαρίου του 2022 και συνεπώς μπορούμε να έχουμε μία πολύ πιο πλήρη εικόνα και άποψη για τη σχέση μεταξύ των μεταβλητών.

Η περίπτωση της Ελλάδας λοιπόν, αποδεικνύεται αρκετά διαφορετική από αυτό που παρουσίασαν οι περισσότερες από τις υπόλοιπες Ευρωπαϊκές χώρες, αφού επέλεξε μία διαφορετική στρατηγική όσον αφορά την επιβολή μέτρων και περιορισμών σχετικά με την πανδημία. Είναι χαρακτηριστικό ότι η Ελλάδα ήταν η πρώτη που επέβαλε την υποχρεωτική χρήση μάσκας στην Ευρώπη σε τόσο μεγάλο εύρος τομέων, ενώ είναι και η τελευταία που σταμάτησε τη χρήση της. Επίσης, η αυστηρότητα και το μέγεθος των καθολικών lockdown που εφαρμόστηκαν στην Ελλάδα, ήταν μεγαλύτερα από σχεδόν οποιαδήποτε άλλη χώρα του κόσμου. Τουλάχιστον στη διάρκεια της υποχρεωτικής καραντίνας, η Ελλάδα έχει τα παγκόσμια πρωτεία.

Τα αποτελέσματα της εμπειρικής ανάλυσης που παρουσιάστηκαν στα προηγούμενα κεφάλαια, καταδεικνύουν την ιδιαιτερότητα της Ελλάδας αφού τα αποτελέσματα ήταν διαφορετικά τόσο από τη Μεγάλη Βρετανία, όσο και από την πλειοψηφία των χωρών παγκοσμίως, όπως αποτυπώθηκε από την βιβλιογραφική επισκόπηση. Για να γίνει μία ενδελεχέστερη ανάλυση των αποτελεσμάτων, θα πρέπει να πραγματοποιηθεί μία σειρά αναλύσεων η οποία θα περιλαμβάνει διαφορετικές χρονικές περιόδους και πιθανόν και διαφορετικούς δείκτες του χρηματιστηρίου, διαφορετικούς δείκτες της πανδημίας ή και τα δύο. Θα ήταν ενδιαφέρον δηλαδή να πραγματοποιηθούν πολλές και παράλληλες έρευνες οι οποίες θα κατατημήσουν τη χρονική διάρκεια που έχει παρέλθει από την αρχή της πανδημίας σε διαφορετικές χρονικές περιόδους, ούτως ώστε να γίνει περισσότερο σαφές εάν η σχέση αυτή ήταν εξαρχής θετική για την Ελλάδα, ή τα αποτελέσματα διαφέρουν από περίοδο σε περίοδο. Επιπλέον, θα είχε ενδιαφέρον για την περίπτωση της Μεγάλης Βρετανίας να πραγματοποιηθεί μία αντίστοιχη τμηματική ανάλυση, ούτως ώστε να διαπιστωθεί πότε ακριβώς άρχισε να αλλάζει η σχέση μεταξύ κρουσμάτων και δεικτών του χρηματιστηρίου και να γίνεται θετική, αφού η σχέση μεταξύ θανάτων και δεικτών του χρηματιστηρίου συνεχίζει να είναι αρνητική ακόμα και σήμερα, σύμφωνα με τα εμπειρικά μας αποτελέσματα. Επιπροσθέτως, μπορεί να συμπεριληφθούν και άλλες χώρες της Ευρώπης σε μία τέτοια ανάλυση, και να συγκριθούν τα αποτελέσματα με αντίστοιχες αναλύσεις που έχουν πραγματοποιηθεί και σε άλλες χώρες από διαφορετικές ηπείρους.

Σε κάθε περίπτωση, παρόλη την κυκλοφορία του εμβολίου και την εξομάλυνση της κατάστασης με τον κορωνοϊό τους τελευταίους μήνες, ακόμα δεν έχουμε φτάσει στο τέλος της πανδημίας, έστω και αν φαίνεται ότι δεν είναι πιθανό να αντιμετωπίσουμε εκ νέου δραματικά φαινόμενα όπως αυτά στα οποία γίναμε μάρτυρες τον Μάρτιο του 2020.

Βιβλιογραφία

- Bahrini, R. and Filfilan, A. (2020). Impact of novel coronavirus on stock market returns: Evidence of GCC Countries, *Quantitative Finance and Economics*, QFE (4)4:640-652
- Baker SR, Bloom N, Davis SJ, et al. (2020) The Unprecedented Stock Market Reaction To COVID-19. *NBER Working Paper* No 26945
- Barro, R.J., Ursúa, J.,F., Weng,J.(2020). The coronavirus and the great influenza pandemic :Lessons from the Spanish Flu for the coronavirus’s potential effects on mortality and economic activity, *NBER, Working paper series, National bureau of economic research*
- Bishop, P. (2019). Knowledge diversity and entrepreneurship following an economic crisis: an empirical study of regional resilience in Great Britain. *Entrepreneurship and Regional Development*, 31(5–6), 496–515
- Boin (2009). The new world of crises and crisis management: implications for policymaking and research, *Rev. Pol. Res.*, 26 , pp. 367-377
- Bullough, A., Renko, M., Myatt, T. (2014). Danger zone entrepreneurs: the importance of resilience and self-efficacy for entrepreneurial intentions, *Enterpren. Theor. Pract.*, 38 pp. 473-499
- Chowdhury, E.K.; Khan, I.I.; Dhar, B.K.(2021). Catastrophic impact of Covid-19 on the global stock markets and economic activities. *Bus. Soc. Rev.*
- Contessi S., and De Pace P.(2020). The International Spread of COVID-19 Stock Market Collapses. *Financ. Res. Lett.*
- Comfort, L.K. (2002). Rethinking security: organizational fragility in extreme events, *Publ. Adm. Rev.*, 62 , pp. 98-107
- Devi, S.; Warasniasih, N.M.S.; Masdiantini, P.R.(2020). The impact of COVID-19 pandemic on the financial performance of firms on the Indonesia stock exchange. *J. Econ. Bus. Account. Ventur.* , 23, 226–242
- Doern, R ,Williams, N. Vorley, T. (2019). Special issue on entrepreneurship and crises: business as usual? An introduction and review of the literature, *Enterpren. Reg. Dev.*, 31 , pp. 400-412
- Eggers, F. (2020). Masters of disasters? Challenges and opportunities for SMEs in times of crisis. *Journal of Business Research*, 116, 199–208.
- Engidaw A.E. (2022). Small businesses and their challenges during COVID-19 pandemic in developing countries: in the case of Ethiopia, *Journal of Innovation and Entrepreneurship*
- Elsayed, A., Abdelrhim, M. (2020). The Effect of COVID-19 Spread on Egyptian Stock Market Sectors. *SSRN Electr. Journal*

- Ethiopian press agency reports. (2020)
- GDA (2020). *GDA (Global Data Analysis) Coronavirus (COVID-19). Executive Briefing*
- Hatmanu, M. & Cautisanu, C.(2021). The Impact of COVID-19 Pandemic on Stock Market: Evidence from Romania, *MDPI, International Journal of Environmental Research and Public Health* 18(17):9315
- Fairlie, R. (2020). the impact of COVID-19 on small business owners: evidence from the first 3 months after widespread social-distancing restrictions. *Journal of Economic & Management Strategy*, 29(4), 727–740.
- Ferguson, N.M., Cummings, D.A., Fraser, C. , Cajka, J.C., Cooley, P.C., Burke D.S.(2006). Strategies for mitigating an influenza pandemic, *Nature* 442 (7101) 448–45
- Fernandes, N. (2020). Economic Effects of Corononavirus Outbreak (COVID-19) on the World Economy. *IESE Bus. Sch. WP*.
- Firano, Z. και Fatine, F.A. (2020). The COVID-19: macroeconomics scenarii and role of containment in Morocco, *One Health* 10
- KMPG (2020). *COVID-19 Greece Tax and Other Relief measures*, KMPG
- KMPG (2020b). *Employment-related measures*, KMPG
- Kuckertz, A., Brändle, L., Gaudig, A., Hinderer, S., Reyes, C. A. M., Prochotta, A., & Berger, E. S. (2020). Startups in times of crisis—a rapid response to the COVID-19 pandemic. *Journal of Business Venturing Insights*, 13, e00169.
- Li, C., Su, C-W, Altuntas, A, Li, X. (2021). COVID-19 and stock market nexus: evidence from Shanghai Stock Exchange, Economic Research, Taylor and Francis Group
- Li Q, Guan X, Wu P, Wang X, Zhou L, Tong Y, Ren R, Leung KSM, Lau EHY, Wong JY. (2020). Early transmission dynamics in Wuhan, China, of novel coronavirus–infected pneumonia. *New England J Med*.
- Linnenluecke, M.K. (2017). Resilience in business and management research: a review of influential publications and A research agenda, *Int. J. Manag. Rev.*, 19, 4-30
- Lu R, Zhao X, Li J, Niu P, Yang B, Wu H, Wang W, Song H, Huang B, Zhu N(2020). Genomic characterisation and epidemiology of 2019 novel coronavirus: implications for virus origins and receptor binding. *Lancet*.395(10224):565–74
- Martin, S., Depoux, A., Karafillakis, E., Preet, R., Wilder-Smith, A., Larson, H.(2020). The pandemic of social media panic travels faster than the COVID-19 outbreak, *Journal of Travel Medicine*
- Muñoz, P., Kimmitt, J., Kibler, E., Farny, S.(2019) .Living on the slopes: entrepreneurial preparedness in a context under continuous threat, *Enterpren. Reg. Dev.*, 31 , 413-434
- ONE UN Ethiopia. (2020). Assessment report, Sub-Saharan Africa (SSA)

- Ozili P.K., and Arun T.(2020). Spillover of COVID-19: Impact on the global economy. *SSRN Electr. J.*
- Rizvi, S. K. A., Mirza, N., Naqvi, B., & Rahat, B. (2020). Covid-19 and asset management in EU: A preliminary assessment of performance and investment styles. *Journal of Asset Management*, 21(4), 281–291
- Runyan, R.C. (2006). Small business in the face of crisis: identifying barriers to recovery from a natural disaster, *J. Contingencies Crisis Manag.*, 14 , 12-26
- Smallbone, D., Deakins, D., Battisti, M., Kitching, J. (2012). Small business responses to a major economic downturn: empirical perspectives from New Zealand and the United Kingdom, *Int. Small Bus. J.*, 30 ,754-777
- Tennant, F. (2021). The COVID catastrophe: labour and unemployment, *Financier Worldwide*, Ανάκτηση από την ιστοσελίδα <https://www.financierworldwide.com/the-covid-catastrophe-labour-and-unemployment#.YicKyZaxU2w>
- UNHCR (2022). *Vaccination against COVID19*, The UN Refugee Agency
- Vasiu D.E. (2020).The COVID-19 impact on Bucharest stock exchange. The first six months. *Stud. Bus. Econ.* 15:256–269
- Verma, P., Dumka, A., Bhardwaj, A., Ashok, A., Kestwal, M.C., Kumar, P.(2021). A Statistical Analysis of Impact of COVID19 on the Global Economy and Stock Index Returns, *SN Computer Science*, 2:27
- Williams, T.A., Gruber, D.A. Sutcliffe, K.M., D.A. Shepherd, Zhao E.Y.(2017). Organizational response to adversity: fusing crisis management and resilience research streams, *Acad. Manag. Ann.*, 11 (2017), pp. 733-769
- World-exchanges (2011). [World Federation of Exchanges Monthly YTD Data](#)
- Yarovaya, L., Mirza, N., Abaidi, J., & Hasnaoui, A. (2021). Human capital efficiency and equity funds’ performance during the COVID-19 pandemic. *International Review of Economics & Finance*, 71, 584–591.
- Zhang, F.; Narayan, P.K.; Devpura, N. (2021). Has COVID-19 changed the stock return-oil price predictability pattern? *Financ. Innov.*, 7, 1–10.
- Zhou P, Yang X-L, Wang X-G, Hu B, Zhang L, Zhang W, SiH-R, Zhu Y, Li B, Huang C-L. (2020). A pneumonia outbreak associated with a new coronavirus of probable bat origin. *Nature*. 579(7798):270–3.

Ηλεκτρονικές πηγές

Βακαλοπούλου, Μ. (2020). Τι είναι η πανδημία και τι συμβαίνει στην περίπτωση του Covid-19, Naftemporiki.gr, <https://www.naftemporiki.gr/story/1565014/ti-einai-i-pandimia-kai-ti-sumbainei-stin-periptosi-tou-covid-19>

Εγχειρίδιο Κεφαλαιαγοράς Κύπρου (2022). Ανάκτηση από την ιστοσελίδα <https://www.cysec.gov.cy/CMSPages/GetFile.aspx?guid=4a6727ae-fe0c-483c-a051-c1ddec7belf>

Associated Press (2021). Britain's delay imposing Covid lockdown cost thousands of lives, report says. The deadly delay resulted from ministers' failure to question scientific advisers, resulting in a dangerous level of "groupthink," lawmakers said, <https://www.nbcnews.com/news/world/covid-lockdown-delay-cost-thousands-lives-uk-report-says-rcna2886>

FTI Consulting (2022). UK Government Response to COVID-19 - Tax Updates. <https://www.fticonsulting.com/emea/insights/perspectives/uk-covid-19-financial-business-support-measures>

IMF (2022). Covid-19. <https://www.imf.org/en/Topics/imf-and-covid19/Policy-Responses-to-COVID-19#G>

UK Parliament (2021). Test and Trace update, <https://publications.parliament.uk/pa/cm5802/cmselect/cmpubacc/182/report.html>

UK Health Security Agency (2022). Reducing the spread of respiratory infections, including COVID-19, in the workplace. <https://www.gov.uk/guidance/reducing-the-spread-of-respiratory-infections-including-covid-19-in-the-workplace>

Wikipedia (2021). Stock-Market. Ανάκτηση από την ιστοσελίδα https://en.wikipedia.org/wiki/Stock_market#History